

ARCHAEOLOGIA BELGICA

199

M. VANDERHOEVEN

DE TERRA SIGILLATA VAN GROBBENDONK

OPGRAVINGEN 1971 - 1973

BRUSSEL

1977

DES FOUILLES
R. OGRAVINGEN

ARCHAEOLOGIA BELGICA

199

DE TERRA SIGILLATA VAN GROBBENDONK

Opgravingen 1971 - 1973

ARCHAEOLOGIA BELGICA

Dir. Dr. H. Roosens

Studies en verslagen uitgegeven door de
Nationale Dienst voor Opgravingen
Jubelpark 1
1040 Brussel

Études et rapports édités par le
Service national des Fouilles
Parc du Cinquantenaire 1
1040 Bruxelles

© Nationale Dienst voor Opgravingen

D/1977/0405/8

ARCHAEOLOGIA BELGICA

199

M. VANDERHOEVEN

DE TERRA SIGILLATA VAN GROBBENDONK

OPGRAVINGEN 1971 - 1973

BRUSSEL

1977

INLEIDING

Er is weinig geweten over de invoer van terra sigillata in de vici van België. Zij werden meestal onnauwkeurig en onvolledig onderzocht zodat de meeste gegevens die wij daarover bezitten, onvoldoende zijn om zich een beeld te vormen over de sigillata-handel die plaats vond naar deze nederzettingen. Wat betreft de verspreiding van de terra sigillata in de talrijke villa's tast men ook in het duister. Bij de meeste onderzoeken werd geen rekening gehouden met gesloten vondsten, die voor het toetsen van de chronologische waarde van de terra sigillata van groot belang kunnen zijn.

Nochtans doet men meestal beroep op dit soort aardewerk om de gallo-romeinse overblijfselen te dateren. Is de chronologische waarde van de producten uit de Ie eeuw in zekere mate betrouwbaar, dan is die van de IIe en IIIe eeuwen onzeker en in sommige gevallen zeer twijfelachtig. Meer dan eens werd de aandacht gevestigd op de onzekerheden die bestaan omtrent de dateringen van de zgn. Oost-Gallische fabrieken (1).

De 740 terra sigillatascherven waaraan deze studie gewijd is, bieden in zekere mate de mogelijkheid om de gekende dateringen te verbeteren. Zij zijn afkomstig van Grobbendonk, waar sinds enkele eeuwen herhaaldelijk vondsten van Romeins materiaal gesignaleerd werden (2). Recente opgravingen hebben er geleid tot de ontdekking van een Romeins grafveld (3) en van een belangrijke nederzetting. De opzoeken ondernomen door de « Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grot-onderzoek » (4) werden in 1971-1973 gevolgd door grootscheepse opgravingen verricht door de Nationale Dienst voor Opgravingen, onder de leiding van de Heren J. Mertens en G. De Boe (5).

Deze nauwkeurig verrichte opgravingen verschaffen ons bijzonder

(1) *Novæsium* 2, 9 en 12; *Asberg* 2, 5.

(2) M. BAUWENS-LESENNE, *Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in de Provincie Antwerpen*, Brussel, 1965, 54-64.

(3) J. MERTENS, *Gallo-Romeins graf uit Grobbendonk*, (*Archaeologia Belgica* 53), Brussel, 1961; P. JANSSENS, *Het Gallo-Romeins grafveldje van Grobbendonk*, (*Archaeologia Belgica* 93), Brussel, 1966.

(4) P. JANSSENS, *Grobbendonk*, in *Archeologie* 1962, 66; 1966, 11 en 61-63; 1969, 97.

(5) J. MERTENS - G. DE BOE, *Grobbendonk*, in *Archeologie* 1972, 23-24 en 80-81; 1973, 23-24; G. DE BOE, *Un exemple de vicus (?) belge: Grobbendonk*, in *Cæsarodunum* 11, 1976, 9-17; ID., *De Romeinse vicus op de Steenberg te Grobbendonk*, (*Archaeologia Belgica* 197), Brussel, 1977.

gunstige omstandigheden die toelaten het materiaal optimaal te beoordelen. De meeste scherven werden immers gevonden in goed gestratificeerde lagen en voornamelijk in afvalkuilen, die telkens gesloten vonden aan het licht brachten. Dit liet ons toe proeven te doen zodat enkele correcties of bevestigingen voor de datering van de terra sigillata kunnen voorgesteld worden.

Deze studie van de terra sigillata uit Grobbendonk werd dan ook uitgevoerd met een dubbel doel: in de eerste plaats om de verschillende gebouwen te helpen dateren en in zekere mate de geschiedenis van de vicus te schetsen alsook de ontwikkeling van de nederzetting te benaderen; ten tweede, en voor zover het mogelijk was, om in het kader van de vondsten van Grobbendonk verbeteringen aan de gekende dateringen van de terra sigillata voor te stellen. Om zich een breed beeld over de invoer van dit soort aardewerk in deze vicus te kunnen vormen, hebben wij in onze statistische uitwerkingen ook het versierde materiaal en de stempels opgenomen, die reeds gepubliceerd zijn (6): dit lot van ca. 250 scherven vertegenwoordigt slechts een deel van het talrijke materiaal dat tijdens de opgravingen van de « Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek » gevonden werd.

Het is onze plicht al diegenen te danken die bijgedragen hebben tot de verwezenlijking van deze studie. In de eerste plaats de Heer H. Roossens, Directeur van de Nationale Dienst voor Opgravingen, die ons belastte met de studie van dit materiaal. Bij de voorbereiding van dit verslag mochten wij rekenen op de hulp van de Heer G. De Boe; dat hij hier de betuiging van onze oprechte erkentelijkheid vinde voor de talrijke gegevens die hij ons verstrekke nopens de vondstomstandigheden. Tenslotte danken wij de Heer en Mevrouw R. Piette-Roloux voor de zorg die zij besteedden aan het tekenen van enkele scherven en aan het opstellen van de illustratieplaten. De fotos werden vervaardigd door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium.

Schaal der afbeeldingen = 2:3 ; pl. XIX = 1:1.

(6) H. THOEN, *De Terra Sigillata van Grobbendonk*, in *Noordgouw* 7, 1967, 105-160.

STUDIE VAN HET MATERIAAL

1. VERSIERDE TERRA SIGILLATA

De indeling van de versierde terra sigillata volgens herkomst geeft volgende cijfers:

	Gr. 1	Gr. 2	Tot.
Zuid-Gallië	60	151	211
Midden-Gallië	8	14	22
Oost-Gallië	21	39	60
Totaal	89	204	293

Gr. 1 geeft de cijfers van H. THOEN, *De Terra Sigillata van Grobbendonk*, Noordgouw, 7, 1967, 105 vv. Gr. 2 geeft de cijfers van deze studie.

De strekkingen die zich schetsten in de studie van H. Thoen komen nu tot volle uiting. Zeer duidelijk tekent zich een grote toevoer van versierde sigillata uit de Zuidgallische ateliers af. Dit wil zeggen dat gedurende de Ie eeuw en meer bepaald tijdens de 2de helft van deze eeuw er het meest afgezet werd te Grobbendonk met gevolg dat het ongetwijfeld de bloeiperiode van de nederzetting geweest is. Men kan ook veronderstellen dat gedurende deze periode de vicus de meeste inwoners telde van haar bestaan. De levering van versierde sigillata is opmerkelijk gedaald gedurende de IIe eeuw met zeer weinig produkten uit de Centraal-gallische fabrieken, alhoewel dit door omstandigheden van bewaring kan beïnvloed zijn. Van de verschillende Oost-gallische centra hebben die van de Argonnen het meest geleverd; dan komen Rheinzabern en Trier.

Atelier	Gr. 1	Gr. 2	Tot.
Faulquemont	—	1	1
Eschweilerhof	—	1	1
Argonnen	7	17	24
Trier	1	6	7
La Madeleine	2	—	2
Ittenweiler	—	1	1
Rheinzabern	3	8	11
Oost Gallië	8	5	13
Totaal	21	39	60

Wij kunnen voor dit verschijnsel geen aanneembare verklaring geven daar wij verder, bij de onversierde sigillata, meer evenwicht zullen vinden tussen de Ie en IIe-IIIe-eeuwse produkten.

Leggen wij de vorige cijfers chronologisch vast dan ziet het er uit als volgt:

Ie eeuw				IIe eeuw			
	Gr. 1	Gr. 2	Tot.		Gr. 1	Gr. 2	Tot.
Tiberius	—	2	2	100-125	1	1	2
Tiberius-Claudius	—	2	2	125-150	—	4	4
Claudius	—	8	8	100-150	6	4	10
Claudius-Nero	8	19	27	140-160	—	5	5
Nero	—	20	20	150-200	13	23	36
Nero-Vespasianus	23	46	69	175-200	—	14	14
Vespasianus	—	33	33	100-200	6	2	8
Vespasianus-Domitianus	5	17	22	150-250	3	—	3
Domitianus-Traianus	9	4	13	Totaal	29	53	82
Ie eeuw	15	—	15				
Totaal	60	151	211				

Deze cijfers bevestigen de gegevens van de vorige tabellen. De eerste import van terra sigillata, vanuit de Zuidgallische produktiecentra, te Grobbendonk, en aldus de eerste bewoning, moet begonnen zijn tijdens de regering van Keizer Claudius (41-54). Een meer nauwkeurige datering biedt de sigillata niet. De nederzetting heeft haar grootste uitbreiding gekend onder de flavische keizers. De snelle groei van de vicus en zijn bevolking weerspiegelt zich in de toenemende import van Zuidgallische sigillata onder Nero. Het hoogtepunt werd bereikt tijdens de regering van Vespasianus en een begin van verval doet zich merken op het einde van de Ie eeuw. Het was H. Thoen niet ontgaan dat enkele aspecten van de Zuidgallische produktie in Grobbendonk goed vertegenwoordigd zijn (7). De overschakeling van de vorm Drag.29 naar de Drag.37 en de toepassingen van de versieringstechnieken van de ene op de andere vindt in het materiaal van Grobbendonk talrijke voorbeelden. Deze omwenteling in het vervaardigen van versierde sigillata greep plaats op het einde van de regering van Nero en in het begin van deze van Vespasianus. Aangezien wij de bloei-periode van de nederzetting in de periode Nero-Vespasianus menen te herkennen, wanneer de import een hoogtepunt bereikte, is het vanzelf-

(7) THOEN, *Grobbendonk*, blz. 151.

sprekend dat dit verschijnsel zo goed tot uiting komt tussen het materiaal van Grobbendonk.

De eindfase van de Zuidgallische productiecentra is niet zo goed vertegenwoordigd als de eerste publicatie over de terra sigillata van Grobbendonk het liet veronderstellen. Ze hebben zeer weinig versierd materiaal aan de vicus geleverd en de late Natalis-groep van Banassac bvb. is niet vertegenwoordigd. Er vallen wel enkele fragmenten te herkennen die door de stijl van hun versiering uit de ateliers van MAS-CVVS, BIRAGIL of MERCATO schijnen te komen. Het toeschrijven van produkten aan bepaalde pottenbakkers of groep van pottenbakkers is een gewaagde oefening. Wij menen nochtans te mogen zeggen dat grote Zuidgallische pottenbakkers vertegenwoordigd zijn met hun produkten tussen de fragmenten van Grobbendonk; wij denken bvb. aan BASSVS en COELVS en aan GERMANVS.

2. DE STEMPELS

Er werden in totaal maar tachtig stempels in Grobbendonk ontdekt en onderstaande tabel geeft hun verdeling volgens gebied van herkomst aan:

Atelier	Gr. 1	Gr. 2	Tot.
Zuid-Gallië	8	27	35
Centraal-Gallië	10	10	20
Oost-Gallië	10	15	25
Totaal	28	52	80

Alhoewel ze een klein deel van het materiaal vertegenwoordigen hebben wij ook de gegevens die ze verstrekken in tabellen samengebracht.

Eerst chronologisch:

Ie eeuw				IIe eeuw			
	Gr. 1	Gr. 2	Tot.		Gr. 1	Gr. 2	Tot.
Tiberius-Claudius	—	1	1	100-125	3	1	4
Claudius	1	—	1	125-150	2	9	11
Claudius-Nero	3	5	8	100-150	6	5	11
Nero	—	1	1	140-160	3	4	7
Nero-Vespasianus	—	5	5	150-200	1	1	2
Vespasianus-Domitianus	2	10	12	175-200	1	2	3
Domitianus-Traianus	—	5	5	100-200	20	3	5
Ie eeuw	2	—	2	150-250	2	—	2
Totaal	8	27	35	-	20	25	45

Daarna per atelier :

	Gr. 1	Gr. 2	Tot.
Faulquemont	—	3	3
Argonnen	1	3	4
Trier	1	1	2
La Madeleine	1	1	2
Rheinzabern	2	1	3
Heiligenberg of Rheinzabern	—	1	1
Blickweiler-Eschweilerhof	4	5	9
Oost-Gallië	1	—	1
Totaal	10	15	25

De verschillende strekkingen die zich tekenden in het versierd materiaal weerspiegelen zich ook, alhoewel minder scherp, in het gestempelde.

3. ONVERSIERDE TERRA SIGILLATA

Indeling van de terra sigillata-vormen volgens de streek van herkomst :

	Ritt. 3B	Ritt. 8	Ritt. 10	Ritt. 12	Drag. 11	Drag. 15/17	Drag. 18	Drag. 18/31	Drag. 22	Drag. 24	Drag. 24/25
Zuid-Gallië	1	1	5	5	1	15	52	30	2	1	8
Centraal-Gallië	—	—	—	—	—	—	—	34	—	—	—
Oost-Gallië	—	—	—	—	—	—	—	45	—	—	—
Totaal	1	1	5	5	1	15	52	109	2	1	8

	Drag. 27	Drag. 29	Drag. 30	Drag. 31	Drag. 32	Drag. 33	Drag. 35	Drag. 35/36	Drag. 36	Drag. 37	Drag. 38
Zuid-Gallië	70	149	11	—	—	10	4	6	4	32	3
Centraal-Gallië	13	—	2	1	2	11	3	2	1	22	2
Oost-Gallië	3	—	3	13	19	30	1	3	—	48	3
Totaal	86	149	16	14	21	51	8	11	5	102	8

	Drag. 40	Drag. 44	Drag. 46	Drag. 45	Curle 21	Knorr 78	Lud. Au	Lud. Tv.	Nied. 2	Nied. 8	Nied. 21	Tot.
Zuid-Gallië	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	412
Centraal-Gallië	1	—	1	7	—	—	—	—	—	—	—	102
Oost-Gallië	9	2	—	32	5	—	1	2	1	3	3	226
Totaal	10	2	1	39	5	2	1	2	1	3	3	740

In deze tabel weerspiegelt zich zeer duidelijk de terra sigillata handel naar Grobbendonk. De vroege Zuidgallische vormen zoals de versierde Drag.11 en Drag.29 uit de Tiberische en Claudische tijd zijn weinig vertegenwoordigd. Ook de onversierde Ritt.3B, 8, 10 en 12 met de vroege Drag.15/17 en 18 zijn schaars en bevestigen dat men op zijn vroegst de eerste bewoningssporen in Grobbendonk uit de Claudische tijd moet dateren. De typische borden Drag.18, met 52 fragmenten, en kopje Drag.27, met 70 exemplaren, vormen met de talrijke fragmenten van de versierde Drag. 29 en Drag. 37 de bewijzen van een massale toevoer van terra sigillata naar Grobbendonk in de tweede helft van de 1e eeuw.

De onrusten, tussen de dood van Nero en de troonsbestijging van Vespasianus, met de Bataafse opstand van 69-70 hebben blijkbaar geen invloed gehad op de handel van terra sigillata naar Grobbendonk. Een onderbreking in de levering of sporen van een mindere toevoer weerspiegelen zich niet in het materiaal. Integendeel, het is uit deze periode dat de meeste sigillata, versierd en onversierd, dateert.

Zoals de versierde terra sigillata het liet vermoeden is de levering van produkten uit de Centraalgallische centra zeer gering geweest. Alhoewel er meer onversierde dan versierde sigillata uit deze centra geleverd werd gedurende de IIe eeuw, liggen de cijfers veel lager dan deze voor de Oostgallische fabrieken. Deze laatste hebben gedurende de IIe en de IIIe eeuw tweemaal meer geleverd dan de Centraalgallische. Voor wat het versierd materiaal betreft werd vanuit Oost-Gallië meer gedurende de IIe helft dan tijdens de 1e helft van de IIe eeuw naar Grobbendonk geëxporteerd. De fabrieken van de Argonnen hadden de grootste afzet. Opvallend daarentegen is het weinige materiaal uit La Madeleine en Faulquemont.

Wij hebben de nadruk gelegd op een teruggang in de export van terra sigillata naar Grobbendonk vanaf het einde van de 1e eeuw en gedurende de 1ste helft van de IIe eeuw. In de tweede helft van deze eeuw bleek de import te zijn toegenomen met hoofdzakelijk het kopje Drag.33 en de borden Drag.18/31, Drag.31 en Drag.32 en het mortarium Drag.45 als voornaamste vertegenwoordigers van de Oostgallische centra. Deze vormen, met het kommetje Drag.40, bleven in voege gedurende de IIIe eeuw. Samen met andere schaarse produkten uit de Oostgallische centra van de 1ste helft van de IIIe eeuw vormen ze de laatste getuigen van terra sigillata aanvoer naar Grobbendonk. De late versierde sigillataproducten uit Rheinzabern en Trier hebben blijkbaar de vicus nooit bereikt. De typische onversierde vormen van de 2de helft van de IIe en die van de IIIe eeuw, zoals de Drag.32, met 19 exemplaren, en de Drag.40, met negen exemplaren, zijn zeer weinig

vertegenwoordigd.

De meeste van deze stukken kunnen wij op het einde van de IIe en in de eerste helft van de IIIe eeuw plaatsen. De zeer weinige typische vormen uit de IIIe eeuw en de afwezigheid van andere, tussen het materiaal van Grobbendonk, laat toe te zeggen dat naarmate we naar het midden van deze eeuw gaan minder terra sigillata naar de nederzetting kwam. Het einde moet gezocht worden rond het jaar 250; de terra sigillata laat niet toe te zeggen dat er nog bewoning bestond in de tweede helft van de IIIe eeuw.

Belangrijke aspecten van de handelsbetrekkingen tussen de productiecentra in Zuid-, Centraal- of Oost-Gallië, en de vivi in België kunnen spijtig nog niet grondig belicht worden. Het is nochtans mogelijk enkele vergelijkingen te trekken tussen het terra sigillata materiaal van Grobbendonk en dat van de vicus van Zottegem-Velzeke en, in minder mate, met dat van de stad Tongeren (8). De sigillata van de andere vici is te weinig gekend om het te kunnen beoordelen en gebruiken voor statistische vergelijkingen.

	Versierd			Stempels		
	Z.G.	C.G.	O.G.	Z.G.	C.G.	O.G.
Grobbendonk	72,— %	7,50 %	20,40 %	43,75 %	25,— %	31,25 %
Tongeren	62,— %	18,— %	19,— %	58,30 %	22,60 %	13,60 %
Zottegem-Velzeke	47,— %	35,— %	17,— %	46,— %	42,— %	7,— %

Alleen de Ie-eeuwse Zuidgallische centra hebben de markten van deze drie nederzettingen beheerst (9). Voor Grobbendonk en Tongeren is er ook gedurende deze eeuw het meest materiaal geleverd geworden.

De toevoer van versierde terra sigillata naar Grobbendonk en Tongeren vermindert sterk in de IIe eeuw. De twee producerende centra (Centraal- en Oost-Gallië) hebben evenveel aan Tongeren geleverd, maar zeer weinig waar uit Centraal-Gallië heeft Grobbendonk bereikt.

(8) Zottegem-Velzeke, 78; 81 en 83. — Ph. DE SCHAETZEN — M. VANDERHOEVEN, *La terra sigillata à Tongres I*, in *Bull. Inst. Arch. Liégeois*, LXX, 1953-54, 1 vv. — Id., *De terra sigillata te Tongeren II*, Tongeren, 1964. — M. VANDERHOEVEN, *De terra sigillata te Tongeren IV*, Tongeren, 1975.

(9) Van de Centraal-Gallische fabrieken die in de periode Tiberius-Vespasianus versierde sigillata produceerden zijn mij twee scherven in België bekend, nl. in Tongeren.

Het beeld gevormd door de sigillata te Zottegem-Velzeke is verschillend en we zouden het kunnen normaal noemen. De leveringen gedurende de Ie en de IIe eeuw aan deze laatste nederzetting lopen parallel en zijn evenredig verdeeld over de drie productiecentra. De cijfers van de stempels, die maar een deel van het onversierd materiaal vertegenwoordigen, zijn minder scherp afgetekend en geven aanduidingen die niet altijd de cijfers van het versierd materiaal bevestigen, in het bijzonder voor Tongeren.

VERSIERDE TERRA SIGILLATA

1. ZUID-GALLIE

a) Type Dragendorff 29

1. (73 GRO.126). Bovenfries: krans van tweedelige bladeren afwisselend met cirkels. Onderfries: bloemenversiering (Knorr 1919, taf. 2, J) met een bloesem, een blad (Knorr 1919, taf. 91, G) en een diclytra-bloem (Knorr 1919, taf. 39; Knorr 1952, taf. 11, C en Adberg 5, taf. 5, 36. — Tiberius.
2. (73 GRO. 4). Bovenfries met rankornament en onderfries met diclytra-bloem (Knorr 1919, texb. 7 en Novæsium 1, taf. 1, 7). — Tiberius.
3. (72 GRO. 293). Onderfries met bloemenversiering, bloesem en getorste bloesem. — Tiberius - Claudius.
4. (72 GRO. 292). Bovenfries: rankornament en bloem (Knorr 1919, taf. 2, H; Novæsium 1, taf. 6, 3 en vgl. Knorr 1952, taf. 4, D) vergezeld van dubbele ringen (Knorr 1919, taf. 8, 31) en spiralen. — Tiberius - Claudius.
5. (72 GRO. 303). Bovenfries versierd met een rankornament en een bloesem (Knorr 1919, taf. 45, 29; Zottegem-Velzeke, afb. 64,32 en Asberg 5, taf. 20, 149) met spiraalknoop en spiraal. — Claudius.
6. (72 GRO. 523 en 72 GRO. 348). Onderfries: festoenen gevormd door dubbelbladjes (Adberg 5, taf. 29, 207 en Zottegem-Velzeke, afb. 63, 20) waarin hartvormige bladeren (Knorr 1919, texb. 9 en Novæsium 1, taf. 14, 22) en vogeltje n.l. (Knorr 1919, texb. 39; Novæsium 1, taf. 9, 19 en Asberg 5, taf. 16, 112); tussen de festoenen twee zesdelige bloesems aan een stengel (Knorr 1919, taf. 10, 5; Knorr 1952, taf. 4, F en Asberg 5, taf. 27, 197). Voor de festoenen men vgl. Rheingönheim, taf. 4, 20. — Claudius.
7. (72 GRO. 483). Bovenfries: rankornament, diclytra-bloem (Knorr 1919, texb. 10; Knorr 1952, taf. 25, B; Novæsium 1, taf. 11, 4 en Asberg 5, taf. 16, 111) en rankenknoop (Knorr 1919, texb. 6). — Claudius.
8. (73 GRO. 137). Onderfries: dubbeldolfijnvormige versiering geplaatst in een medaillon (Knorr 1919, texb. 7; Rheingönheim, taf. 7, 1 en Knorr 1952, taf. 34, B). — Claudius.
9. (73 GRO. 131). Onderfries: medaillon (Knorr 1919, taf. 71, E en

- Knorr 1952, taf. 22, A) gevuld met diverse motieven waaronder een diclytra-bloem (Knorr 1919, texb. 10; Rheingönheim, taf. 5, 21; Knorr 1952, taf. 3, A en Asberg 5, taf. 14, 100). — Claudius.
10. (72 GRO. 262). Onderfries: medaillon gevuld met diverse motieven (Knorr 1919, taf. 71, E en vgl. Novæsium 1, taf. 13, 25). — Claudius.
 11. (73 GRO. 4). Bovenfries: rankornament en hartvormige bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 75, 5 en Rheingönheim, taf. 4, 14) Onderfries: St.-Andreaskruis. — Claudius.
 12. (72 GRO. 329). Bovenfries: krans van bladeren (Knorr 1919, texb. 7 en vgl. Novæsium 1, taf. 5, 21). — Claudius.
 13. (72 GRO. 424 en 546). Bovenfries: rankornament; driedelige bladeren (Knorr 1919, texb. 7 en Asberg 5, taf. 23, 178) en rozetjes (vgl. Knorr 1952, titelblad en Asberg 5, taf. 23, 178). Vgl. de stijl met Knorr 1919, texb. 16, D; taf. 20, 5; taf. 56, A en Knorr 1952, taf. 18, D. — Claudius - Nero.
 14. (72 GRO. 517). Onderfries: krans van festoenen met rozetjes en stampers. Vgl. de stijl met Knorr 1919, texb. 43; Rheingönheim, taf. 4, 18; Knorr 1952, taf. 2; Novæsium 1, taf. 13, 6 en Asberg 5, taf. 26, 185. — Claudius - Nero.
 15. (72 GRO. 99). Bovenfries: rankornament; diclytra-bloem (Knorr 1919, texb. 10; Knorr 1952, taf. 3, A; Rheingönheim, taf. 5, 21 en Asberg 5, taf. 14, 100), dubbele ringen (Knorr 1919, taf. 8, 31) en rankenknoop (Knorr 1919, texb. 6). — Claudius - Nero.
 16. (72 GRO. 109). Bovenfries eveneens met rankornament; driedelig blad (Knorr 1919, taf. 65, 18; Novæsium 1, taf. 13, 22 en Asberg 5, taf. 33, 243) en rozetjes (Knorr 1919, taf. 65, 20 en Knorr 1952, titelblad). — Claudius - Nero.
 17. (73 GRO. 4 en 72 GRO. 270). Bovenfries met rankornament; rankenknoop (Knorr 1919, texb. 6) met driedelig blad (Knorr 1919, taf. 65, 18 en Novæsium 1, taf. 13, 22) en dubbele ringen (Knorr 1919, taf. 8, 31). Onderfries: St.-Andreaskruis waarin een hartvormig blad (Knorr 1919, texb. 10; Rheingönheim, taf. 6, 2 en Knorr 1952, taf. 7, A) en driedelig blad afwisselend met een medaillon gevuld door groot driedelig blad (Knorr 1919, taf. 29, 1; Rheingönheim, taf. 7, 19; Knorr 1952, taf. 43, E en Asberg 5, taf. 33, 243) en twee kleinere. Men vgl. voor de rozetjes Knorr 1919, texb. 13. Zelfde versiering als Knorr 1919, taf. 66, B. — Claudius - Nero.
 18. (73 GRO. 9). Bovenfries: rankornament en driedelig blad (vgl.

- Novæsium 1, taf. 15, 17 en Rottweil 2, taf. 5, 12). — Claudius - Nero.
19. (72 GRO. 135). Bovenfries: rankornament en driedelig blad (Knorr 1919, taf. 9, 36). Vgl. de stijl met Rheingönheim, taf. 5, 1, 2; Knorr 1952, taf. 8, 2; Novæsium 1, taf. 12, 14 en Rottweil 2, taf. 5, 1, 2. — Claudius - Nero.
 20. (72 GRO. 260). Bovenfries met een rankornament en onderfries met een tongversiering. — Claudius - Nero.
 21. (72 GRO. 260). Bovenfries met een rankornament. — Claudius - Nero.
 22. (73 GRO. 108). Bovenfries: rankornament; getorste bloesem vergezeld van dubbele ringen (Knorr 1919, taf. 8, 31). Zelfde versiering als Knorr 1919, taf. 86, E; Rheingönheim, taf. 6, 1; Knorr 1952, titelblad; Novæsium 1, taf. 13, 16; Asberg 5, taf. 12, 84 en Zottegem-Velzeke, afb. 61, 17. Onderfries: rankornament en getande bladeren. — Claudius - Nero.
 23. (73 GRO. 24). Onderfries: rankornament en zesdelige bloemen (Knorr 1919, texb. 27 en Novæsium 1, taf. 1, 15). — Claudius - Nero.
 24. (73 GRO. 114 en 131). Bovenfries: rankornament en zesdelige bloemen (Knorr 1919, texb. 27 en Novæsium 1, taf. 1, 15). Onderfries: rankornament en zesdelige bloemen vergezeld van bladeren (Knorr 1919, taf. 18, 42 en Thoen, Grobbendonk, afb. 3, 3). — Claudius - Nero.
 25. (73 GRO. 137). Onderfries: rankornament en getand blad (Knorr 1919, texb. 9; Knorr 1952, taf. 36, A en Novæsium 1, taf. 9, 19) vergezeld van schubben (vgl. Novæsium 1, taf. 5, 2). Vgl. de stijl met Novæsium 1, taf. 5, 2. — Claudius - Nero.
 26. (73 GRO. 137). Bovenfries: krans van festoenen gevuld met spiralen en rozetjes; tussen de festoenen, hangende getorste bloesems en schubben tussen drie festoenen. Onderfries: St.-Andreaskruizen en festoenen. — Claudius - Nero.
 27. (72 GRO. 309 en 562). Bovenfries: rankornament en zevenpuntige bladeren (Knorr 1919, taf. 47, F; Rheingönheim, taf. 5, 15 en Novæsium 1, taf. 6, 9). Onderfries: rankornament gevormd door dubbele bladeren (Knorr 1919, texb. 39; Knorr 1952, taf. 17 en Novæsium 1, taf. 3, 2). Men vgl. Osw. 1441 voor de leeuw n.l. — Claudius - Nero.
 28. (72 GRO. 552). Onderfries: rankornament. — Claudius - Nero.
 29. (72 GRO. 562). Onderfries: rankornament. — Claudius - Nero.

30. (72 GRO. 86). Onderfries: rankornament. — Claudius - Nero.
31. (72 GRO. 283 en 523). Bovenfries: krans van festoenen (Zottegem-Velzeke, afb. 60, 11) telkens gevuld met twee bladeren (Knorr 1919, texb. 8; Novæsium 1, taf. 6, 2, 17 en Asberg 5, taf. 17, 116); tussen twee festoenen drie grenaatappels (Knorr 1919, taf. 75, 19 en Knorr 1952, taf. 5, G). — Nero.
32. (72 GRO. 546). Onderfries in twee zones onderverdeeld. Krans van overlappende bladeren (vgl. Rottweil 2, taf. 1, 11). Rankornament met vierdelige bladeren (vgl. Knorr 1919, texb. 7; Novæsium 1, taf. 6, 14 en Asberg 5, taf. 27, 195) en pijlvormige bladeren (Knorr 1919, taf. 64, F). Men vgl. de versiering met Knorr 1952, taf. 44, B en Knorr 1919, texb. 43. — Nero.
33. (72 GRO. 432 en 73 GRO. 9). Bovenfries ingedeeld in metopen gevuld met geïmbriceerde bladeren en met een geribd medaillon (Knorr 1952, taf. 2) met een grote rozet (Knorr 1919, texb. 11). Onderfries in drie zones ingedeeld. Krans van bladeren (Knorr 1919, texb. 10; Rheingönheim, taf. 6, 11 en Knorr 1952, taf. 39, A); krans van v-vormige blaadjes (Knorr 1952, taf. 32, D) en krans van festoenen (Knorr 1919, texb. 43 en Asberg 5, taf. 26, 185) gevuld met rozetjes (Knorr 1919, texb. 48; Novæsium 1, taf. 13, 6 en Asberg 5, taf. 26, 185). Tussen twee festoenen driedelige bladeren (Asberg 6, taf. 68, 537). — Nero.
34. (72 GRO. 329). Bovenfries: rankornament en driedelig blad (Rheingönheim, taf. 5, 10 en Asberg 5, taf. 21, 153). Vgl. de stijl met Knorr 1952, taf. 33, F en Asberg 5, taf. 38, 270. — Nero.
35. (72 GRO. 292). Bovenfries: konijntjes en rozetten; voor het konijntje n.r. vgl. Knorr 1919, texb. 24 en Novæsium 1, taf. 2, 14. Onderfries: rankornament. — Nero.
36. (73 GRO. 115). Bovenfries: overlappende bladeren (vgl. Zottegem-Velzeke, afb. 63, 25 en Asberg 6, taf. 41, 293). — Nero.
37. (73 GRO. 115). Bovenfries: rankornament en een bloem (vgl. Knorr 1919, taf. 78, 10). Men vgl. voor de stijl Knorr 1919, taf. 78, B. — Nero.
38. (73 GRO. 88). Bovenfries: rankornament en bladeren. — Nero.
39. (73 GRO. 41). Bovenfries ingedeeld in metopen gevuld met geïmbriceerde bladeren (vgl. Novæsium 1, taf. 11, 13) en een hond n.r. (Knorr 1919, texb. 13 en Knorr 1952, taf. 23, A). Vgl. de stijl met Knorr 1919, texb. 19. Onderfries: ribben. — Nero.
40. (73 GRO. 4). Bovenfries: rankornament en bladeren (Knorr 1919, texb. 10; Rheingönheim, taf. 6, 11 en Knorr 1952, taf. 39, A) en

- pijlvormige bladeren (Knorr 1919, taf. 58, 3; Rheingönheim, taf. 6,6 en Knorr 1952, taf. 36, D). Men vgl. de rankenknoop met Knorr 1919, texb. 6. Onderfries: eveneens een rankornament; blad (vgl. Novæsium 1, taf. 6, 2) en geïmbriceerde bladeren (Knorr 1919, texb. 19). — Nero.
41. (72 GRO. 196). Bovenfries: rankornament en spiralen met een knop (Knorr 1919, taf. 5, 3) en dubbel ringetje (vgl. Novæsium 1, taf. 7, 21). — Nero.
 42. (72 GRO. 172). Bovenfries: rankornament en een hartvormig blad (vgl. Knorr 1919, taf. 45, 28; Knorr 1952, taf. 39, B en Noæsium 1, taf. 5, 23). — Nero.
 43. (72 GRO. 200). Onderfries verdeeld in metopen; groot geribd medaillon gevuld met een ster gevormd door driedelige bladeren (Knorr 1919, taf. 29, 1; Rheingönheim, taf. 7, 19 en Novæsium 1, taf. 11, 21) en driedelige bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 35, 76). — Nero.
 44. (72 GRO. 447). Onderfries: groot medaillon en St.-Andreaskruis. — Nero.
 45. (72 GRO. 420). Bovenfries in metopen ingedeeld; bladjes (Knorr 1919, texb. 14 en Knorr 1952, taf. 48, A). — Nero.
 46. (72 GRO. 113). Onderfries: geribde medaillons (Knorr 1919, taf. 8, 32 en Rheingönheim, taf. 6, 4) en geïmbriceerde bladeren. — Nero.
 47. (72 GRO. 562). Onderfries: rankornament gevormd door v-vormige bladjes (vgl. Knorr 1919, texb. 39) en een medaillon gevuld met een hondje n.r. (Knorr 1919, texb. 13; Knorr 1952, taf. 4, E en Asberg 5, taf. 26, 192). — Nero.
 48. (72 GRO. 447). Bovenfries: rankornament en bladjes (Knorr 1919, texb. 8 en Rheingönheim, taf. 5, 6). — Nero.
 49. (72 GRO. 429). Bovenfries ingedeeld in metopen. Twee vierdelige bladeren (Knorr 1919, texb. 12; Rheingönheim, taf. 7, 17 en Knorr 1952, taf. 15, A) vormen met gesteelde sterretjes een kruis (vgl. Knorr 1919, texb. 47 en Knorr 1952, taf. 20, C). In de twee metopen een hond n.r. (Knorr 1919, texb. 40 en Butzbach, taf. 1, 12). Stempel IIVST tussen de versieringen. — Nero.
 50. (72 GRO. 432). Bovenfries: geribd medaillon gevuld met een rozet (vgl. Knorr 1919, taf. 4, E) en twee grenaatappels. — Nero.
 51. (Losse vondst). Onderfries verdeeld in drie zones. Krans van overlappende bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 13,5; Asberg 6, taf. 60, 475 en Rottweil 2, taf. 9, 15); krans van festoenen gevuld met

- een vogel n.r. (Knorr 1919, texb. 43) of een vogel n.l. (Knorr 1919, texb. 43). Tussen twee festoenen pijlvormig blad (Knorr 1919, texb. 9 en Novæsium 1, taf. 10, 7), krans van v-vormige bladeren (Knorr 1919, texb. 6; Knorr 1952, taf. 31, B, C en Novæsium 1, taf. 16, 9). — Nero - Vespasianus.
52. (72 GRO. 13 en 73 GRO. 141). Onderfries in twee zones onderverdeeld. Krans van overlappende bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 63, B; Knorr 1952, taf. 25, B, C, D; Asberg 6, taf. 45, 334 en Rottweil 2, taf. 18, 4) en krans van festoenen gevuld met n.l. en n.r. gedraaide ganzen (Knorr 1919, texb. 44 en Knorr 1952, taf. 16, B). Tussen twee festoenen een pijlvormig blad (Knorr 1919, texb. 9 en Novæsium 1, taf. 10, 7). — Nero - Vespasianus.
53. (73 GRO. 157 en 72. GRO. 562). Onderfries in twee zones onderverdeeld. Krans van ruitvormige bladeren (Knorr 1919, texb. 45; Knorr 1952, taf. 31, D; Asberg 6, taf. 58, 450 en Rottweil 2, taf. 6, 1-4). Rankornament met driedelig blad (vgl. Knorr 1919, texb. 42 en Knorr 1952, taf. 8, 2) en pijlvormig blad (Knorr 1919, taf. 24, 8 en Rottweil 2, taf. 2, 11). Men vgl. de stijl van de versiering met Knorr 1919, taf. 63, D. — Nero - Vespasianus.
54. (73 GRO. 145). Bovenfries: overlappende geribde medaillons gevuld met driedelige bladjes (Rheingönheim, taf. 5, 10 en Asberg 5, taf. 21, 153). Men vgl. de stijl met Knorr 1919, texb. 43 en Knorr 1952, taf. 2. Onderfries in twee zones onderverdeeld; krans van ruitvormige bladeren (Knorr 1919, texb. 9; Knorr 1952, taf. 31, D en Asberg 6, taf. 58, 450). — Nero - Vespasianus.
55. (72 GRO. 138). Bovenfries: krans van festoenen (Knorr 1919, texb. 43) gevuld met vogeltjes (Knorr 1919, texb. 13 en Knorr 1952, taf. 7); tussen twee festoenen zesdelig bladje (Knorr 1919, texb. 12; Knorr 1952, taf. 34, A; Novæsium 1, taf. 7, 23 en Asberg 6, taf. 38, 271). Onderfries in twee zones onderverdeeld: geïmbrieceerde bladjes (Knorr 1919, texb. 19). Men vgl. voor de bovenfries Asberg 6, taf. 68, 537. — Nero - Vespasianus.
56. (72 GRO. 562). Onderfries in twee zones onderverdeeld: krans van overlappende bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 18, D) en krans van festoenen (Knorr 1919, taf. 13, 24 en Novæsium 1, taf. 23, 7) gevuld met een vogel en een rozet (vgl. Knorr 1919, taf. 54, 39 en Asberg 6, taf. 56, 429). Men vgl. voor de stijl van de versiering Knorr 1919, taf. 55, K; Novæsium 1, taf. 17, 4; Asberg 6, taf. 51, 383 en Zottegem-Velzeke, afb. 65, 35, 36. — Nero - Vespasianus.
57. (72 GRO. 329). Bovenfries met salamander n.r. (Novæsium 1, taf.

- 25, 11 en Asberg 6, taf. 54, 406). — Nero - Vespasianus.
58. (72 GRO. 440). Onderfries met getand blad (Knorr 1919, texb. 9; Knorr 1952, taf. 47, F en Novæsium 1, taf. 9, 19). — Nero - Vespasianus.
59. (72 GRO. 56). Onderfries: krans van festoenen (Knorr 1919, texb. 47 en Knorr 1952, taf. 39, D); tussen twee festoenen driedelig blad (Knorr 1919, taf. 57, 12). Men vgl. voor de versiering Knorr 1919, taf. 94, C; Butzbach, taf. 1, 12 en Novæsium 1, taf. 22, 20. Op de bodem de stempel OF PONTI. — Nero - Vespasianus.
60. (73 GRO. 157). Onderfries in twee zones onderverdeeld: geribd medaillon (vgl. Knorr 1919, taf. 8, 32; Rheingönheim, taf. 6, 4 en Knorr 1952, taf. 10, H), kleine hond n.r. (Knorr 1952, taf. 10, G). Men vgl. de versiering met Knorr 1919, taf. 87, B en Asberg 6 taf. 55, 413. — Nero - Vespasianus.
61. (73 GRO. 128). Bovenfries: rankornament en bloesem (Knorr 1919, texb. 10). — Nero - Vespasianus.
62. (72 GRO. 483). Bovenfries: rankornament en bloesem (Knorr 1919, texb. 10; Knorr 1952, taf. 48, C en Asberg 6, taf. 54, 400). Onderfries in zones onderverdeeld: krans van v-vormige bladjes (Knorr 1919, texb. 6 en Novæsium 1, taf. 24, 14). Men vgl. de versiering van de bovenfries met Novæsium 1, taf. 23, 1 en Asberg 6, taf. 54, 400. — Nero - Vespasianus.
63. (73 GRO. 4). Onderfries in twee zones onderverdeeld: ribbenversiering en krans van v-vormige bladjes (Knorr 1919, taf. 62, 50). Men vgl. de versiering met Knorr 1952, taf. 2, C. — Nero - Vespasianus.
64. (73 GRO. 139). Bovenfries: rankornament en driedelig blad (Rheingönheim, taf. 7, 19). — Nero - Vespasianus.
65. (72 GRO. 562). Bovenfries: rankornament en driedelige bladeren (vgl. Novæsium 1, taf. 12, 14 en Asberg 6, taf. 61, 477-479). — Nero - Vespasianus.
66. (72 GRO. 269). Bovenfries: rankornament. Onderfries: getand blad (Knorr 1919, texb. 9 en Rheingönheim, taf. 7, 8). — Nero - Vespasianus.
67. (72 GRO. 277). Onderfries in twee zones verdeeld. In de bovenzone deel van een struik (vgl. Knorr 1919, taf. 57, G); onderzone versierd met een krans van festoenen (Novæsium 1, taf. 18, 15) gevuld met een pijlvormig blad (vgl. Knorr 1919, taf. 43, 13); tussen de festoenen hangende bloesems (vgl. Knorr 1919, taf. 28,

- 15). Men vgl. de versiering met Knorr 1919, taf. 69, B en Knorr 1952, taf. 39, D. — Nero - Vespasianus.
68. (72 GRO. 260). Bovenfries in metopen verdeeld: geïmbriceerde bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 64, G) en masker (Knorr 1919, texb. 51, e). — Nero - Vespasianus.
69. (72 GRO. 207). Onderfries met een rankornament en met een geribd medaillon versierd (vgl. Novæsium 1, taf. 24, 29). — Nero - Vespasianus.
70. (72 GRO. 256). Onderfries: rozet (Knorr 1919, taf. 54, 39) en krans van kleine bladjes (vgl. Knorr 1919, taf. 43, 25). — Nero - Vespasianus.
71. (72 GRO. 140). Bovenfries in metopen verdeeld: kruisvormig motief: bestaande uit twee driedelige bladeren (Knorr 1919, texb. 42 en Knorr 1952, taf. 8, 2) en twee vierdelige bladeren (Asberg 6, taf. 55, 415). Onderfries: grote medaillons (vgl. Knorr 1919, taf. 13, M en Knorr 1952, taf. 10, G) gevuld met grote rozetten (Knorr 1919, taf. 13, 6; Knorr 1952, taf. 10, G en Asberg 6, taf. 48, 365) afwisselend met een kruisvormig motief gevormd met twee driedelige bladeren en vier granaatappels (Knorr 1919, taf. 13, 12). — Nero - Vespasianus.
72. (72 GRO. 111). Bovenfries in metopen verdeeld. — Nero - Vespasianus.
73. (72 GRO. 432). Onderfries in zones ingedeeld; krans van driedelige bladeren (Butzbach, taf. 2, 31 en Novæsium 1, taf. 24, 21). Op de bodem de stempel OF SECVND. — Nero - Vespasianus.
74. (72 GRO. 424). Onderfries in zones onderverdeeld. Geïmbriceerde bladeren (Knorr 1919, taf. 73, 4) en krans van v-vormige bladjes (Knorr 1919, taf. 6, 21 en Knorr 1952, taf. 9, C). — Nero - Vespasianus.
75. (72 GRO. 399). Bovenfries met een rankornament. Onderfries: rankornament; twee bladeren (Knorr 1919, texb. 12; Knorr 1952, taf. 19, F en Novæsium 1, taf. 22, 15) met zesdelige bloem (Knorr 1919, texb. 27). Verder nog een vierdelig blad (Knorr 1919, texb. 12; Rheingönheim, taf. 7, 17 en Knorr 1952, taf. 19, A). — Nero - Vespasianus.
76. (73 GRO. 131). Bovenfries met geïmbriceerde bladeren (Knorr 1919, texb. 19; Knorr 1952, taf. 23, A en Novæsium 1, taf. 3, 21). Nero - Vespasianus.
77. (72 GRO. 431). Bovenfries in metopen verdeeld met geïmbriceerde bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 24, A; Rheingönheim, taf. 7, 10 en Novæsium 1, taf. 15, 15). — Nero - Vespasianus.

78. (72 GRO. 562). Bovenfries in metopen verdeeld met geïmbri-ceerde bladeren (Knorr 1919, taf. 24, A en Novæsium 1, taf. 15, 15). — Nero - Vespasianus.
79. (73 GRO. 126). Bovenfries in metopen verdeeld met geïmbriceerde bladeren (Knorr 1919, texb. 22 en vgl. Novæsium 1, taf. 18, 5). — Nero - Vespasianus.
80. (73 GRO. 131). Bovenfries met geïmbriceerde bladeren (Knorr 1919, texb. 19 en Asberg 5, taf. 19, 131). Onderfries met een ribbenversiering. — Nero - Vespasianus.
81. (73 GRO. 157). Onderfries: krans van hartvormige bladjes (vgl. Knorr 1919, taf. 24, C en Asberg 6, taf. 59, 463). — Nero - Vespasianus.
82. (72 GRO. 293). Onderfries met een ribbenversiering. — Nero - Vespasianus.
83. (73 GRO. 137). Bovenfries met een krans van geribde pijlertjes. — Nero - Vespasianus.
84. (73 GRO. 131). Bovenfries met golflijntjes. — Nero - Vespasianus.
85. (72 GRO. 421). Bovenfries met een rankornament. — Nero - Vespasianus.
86. (72 GRO. 281). Bovenfries met een rankornament. — Nero - Vespasianus.
87. (72 GRO. 293). Bovenfries met een rankornament. — Nero - Vespasianus.
88. (73 GRO. 131). Bovenfries met metopenversiering. — Nero - Vespasianus.
89. (71 GRO. 25). Onderfries in twee zones onderverdeeld: driedelig blad omringd door twee spiralen (Knorr 1919, taf. 73, 12) en n.r. springende leeuw (Knorr 1919, texb. 45 en Rottweil 2, taf. 16,2). Vgl. de stijl van de versiering met Knorr, 1919, texb. 46, A en Asberg 6, taf. 50, 368. Vespasianus.
90. (72 GRO. 143, 204 en 292). Bovenfries in vrije stijl. Mannetje met een vogel (Knorr 1919, texb. 40; Knorr 1952, taf. 40, F en Osw. 961) en n.l. springend dier (Knorr 1919, taf. 62, 2 en Knorr 1952, taf. 40, F) geplaatst aan beide zijden van een struik gevormd door driedelige bladeren (Knorr 1919, taf. 83, 23 en taf. 84, F). Onderfries in twee zones onderverdeeld: krans van s-vormige motieven (Knorr 1919, taf. 22, B) en krans van festoenen (Knorr 1919, texb. 47 en Asberg 6, taf. 52, 387); tussen twee festoenen een bloesem (Knorr 1919, taf. 37, G en Asberg 6, taf.

- 60,475). Men vgl. de stijl met Knorr 1919, taf. 67, K; Novæsium 1, taf. 21, 4 en Rottweil 2, taf. 6, 15. — Vespasianus.
91. (72 GRO. 427). Onderfries in twee zones verdeeld; ribbenversiering (Knorr 1919, taf. 10, 20; Novæsium 1, taf. 13, 22 en Asberg 6, taf. 65, 504). Men vgl. de krans van festoenen met Knorr 1919, taf. 37, G en Novæsium 1, taf. 18, 15. — Vespasianus.
 92. (72 GRO. 304). Onderfries in drie zones onderverdeeld. Krans van overlappende bladeren (Knorr 1919, texb. 34 en Rottweil 2, taf. 7, 1). Driedelig blad (vgl. Knorr 1919, taf. 59, 1) met n.r. springende leeuw (Novæsium 1, taf. 18, 20) en krans van ruitvormige bladeren (Rottweil 2, taf. 6, 1-13). — Vespasianus.
 93. (72 GRO. 438). Onderfries in drie zones onderverdeeld. Krans van ruitvormige bladeren (Asberg 6, taf. 70, 549) en krans van v-vormige bladeren (Knorr 1919, texb. 6; Knorr 1952, taf. 25, C en Novæsium 1, taf. 22, 13). — Vespasianus.
 94. (72 GRO. 422). Bovenfries met een rankornament en medaillon met vogel (Knorr 1919, taf. 22, C). Men vgl. deze versiering met Knorr 1919, taf. 5, 2 en Rottweil 2, taf. 4, 3. Onderfries in zones onderverdeeld: krans van overlappende driedelige bladeren (Knorr 1919, taf. 9, G; Butzbach, taf. 1, 15 en Novæsium 1, taf. 27, 8). — Vespasianus.
 95. (72 GRO. 293). Onderfries in zones onderverdeeld; krans van overlappende driedelige bladeren (zie nr. 94). — Vespasianus.
 96. (72 GRO. 370). Bovenfries: rankornament en blad (vgl. Knorr 1919, texb. 42). Onderfries in twee zones onderverdeeld; krans van overlappende driedelige bladeren (Knorr 1919, taf. 17 en Butzbach, taf. 1, 15) en krans van festoenen met n.r. en n.l. gedraaide ganzen (Knorr 1919, texb. 44 en Knorr 1952, taf. 16, B). — Vespasianus.
 97. (72 GRO. 261). Onderfries in zones onderverdeeld; rankornament en krans van overlappende driedelige bladeren (Knorr 1919, taf. 57, 12). — Vespasianus.
 98. (72 GRO. 86). Bovenfries met een rankornament en blad (Knorr 1919, texb. 44; Novæsium 1, taf. 21, 3 en Asberg 6, taf. 58, 451). Onderfries met ribben. — Vespasianus.
 99. (72 GRO. 79). Onderfries met een rankornament. — Vespasianus.
 100. (72 GRO. 572 en 73 GRO. 4 en 141). Bovenfries: krans van festoenen gevuld met spiralen; tussen twee festoenen een hartvormig blad (Knorr 1919, texb. 10). Men vgl. deze versiering met Asberg 6, taf. 68, 536 en Rottweil 2, taf. 8, 7. Onderfries in metopen ver-

- deeld afwisselend met St.-Andreaskruizen en medaillons: grifioen (vgl. Knorr 1919, taf. 48, 7; Knorr 1952, taf. 15, B en Novæsium 1, taf. 14, 20); engel n.l. (Knorr 1919, texb. 13 en Novæsium 1, taf. 19, 9); engel n.r. (Knorr 1919, texb. 13 en Novæsium 1, taf. 21, 27; vijfdelig blad (vgl. Knorr 1919, texb. 40 en Novæsium 1, taf. 14, 5); driedelig blad (Novæsium 1, taf. 11, 23). Voor de versiering men vgl. met Rottweil 2, taf. 11, 4; Novæsium 1, taf. 19, 6 en Butzbach, taf. 2, 14. — Vespasianus.
101. (73 GRO. 126). Bovenfries: rankornament en een pijlvormig blad (Novæsium 1, taf. 19, 7). Onderfries: St.-Andreaskruis en drie granaatappels (Knorr 1919, taf. 62, 11 en Rottweil 2, taf. 5, 18). — Vespasianus.
102. (72 GRO. 314 en 73 GRO. 4). Bovenfries met een metopenversiering en twee vogeltjes (vgl. Novæsium 1, taf. 18, 2). — Vespasianus.
103. (73 GRO. 128). Vgl. met nr. 102. — Vespasianus.
104. (73 GRO. 103). Bovenfries in vrije stijl met n.r. springende hond (vgl. Knorr 1919, texb. 17 en Knorr 1952, taf. 25, H). — Vespasianus.
105. (73 GRO. 4). Bovenfries met een rankornament (vgl. Knorr 1952, taf. 31, D; Novæsium 1, taf. 9, 4 en Asberg 6, taf. 62, 488, 489). Onderfries in zones onderverdeeld met geïmbiceerde bladeren. — Vespasianus.
106. (72 GRO. 109). Onderfries in zones onderverdeeld met een krans van tweedelige bladeren (Rottweil 2, taf. 20, 4 en Thoen, Grobendonk, afb. 3, 9); pijlvormig blad (vgl. Knorr 1919, taf. 4, D en Rottweil 2, taf. 23, 7). — Vespasianus.
107. (72 GRO. 90). Onderfries in zones onderverdeeld; krans van festoenen gevuld met vogeltjes (vgl. Knorr 1919, taf. 22, B en Novæsium 1, taf. 19, 9) en hangende bladjes (Knorr 1919, texb. 7). — Vespasianus.
108. (72 GRO. 86). Onderfries: rankornament en een pijlvormig blad (Knorr 1919, texb. 12; Butzbach, taf. 2, 26, 27; Knorr 1952, taf. 43, L en Novæsium 1, taf. 28, 1). — Vespasianus.
109. (72 GRO. 562). Bovenfries in metopen verdeeld; geïmbiceerde bladeren (Knorr 1919, texb. 45, B) en ever n.l. (vgl. Knorr 1919, taf. 73, 28). — Vespasianus.
110. (72 GRO. 562). Onderfries in zones onderverdeeld; krans van v-vormige bladeren (Knorr 1919, taf. 59, B). — Vespasianus.
111. (73 GRO. 131). Onderfries in twee zones onderverdeeld; ribben-

- versiering en krans van driedelige bladeren (Knorr 1919, taf. 57, 12 en Butzbach, taf. 2, 31). Vgl. deze versiering met Asberg 6, taf. 46, 338. — Vespasianus.
112. (72 GRO. 447). Onderfries in twee zones onderverdeeld; krans van v-vormige bladeren (Knorr 1919, texb. 6 en Asberg 6, taf. 67, 534) en ribbenversiering. — Vespasianus.
113. (72 GRO. 260). Onderfries in twee zones onderverdeeld; ribbenversiering en sterretjes (vgl. Rottweil 2, taf. 5, 12 en Thoen, Grobbendonk, afb. 2, 2). — Vespasianus.
114. (72 GRO. 329). Onderfries met ribben. — Vespasianus.
115. (72 GRO. 503). Bovenfries met versiering in vrije stijl; n.r. springende hond (Knorr 1919, taf. 57, 6) en graszone (Knorr 1919, texb. 12). Men vgl. deze versiering met Knorr 1919, texb. 45, B. — Vespasianus - Domitianus.
116. (72 GRO. 369). Bovenfries met een springend dier en graszone (Knorr 1919, texb. 12). — Vespasianus - Domitianus.
117. (72 GRO. 519). Onderfries in metopen onderverdeeld; driedelig blad (vgl. Knorr 1919, taf. 22, 7 en Asberg 6, taf. 70, 553); twee rijen van hartvormige bladeren (Knorr 1919, taf. 24, C; Knorr 1952, taf. 39, E en Asberg 6, taf. 53, 396) en medaillon (vgl. Knorr 1952, taf. 22, A). — Vespasianus - Domitianus.

b) Type Dragendorff 30

118. (72 GRO. 347 en 496). Metopenindeling: St.-Andreaskruis met hartvormig blad (Knorr 1919, taf. 95, A; Knorr 1952, taf. 17, C en Asberg 5, taf. 23, 177); ruitvormige bladeren (Knorr 1919, taf. 97, C); driedelig blad (Knorr 1919, taf. 89, H; Knorr 1952, taf. 8, 2 en Novæsium 1, taf. 25, 27) en bloesem (Knorr 1919, taf. 63, D en Novæsium 1, taf. 14, 13). Men vgl. met Knorr 1919, taf. 27, A voor de twee gladiatoren. — Caludius - Nero.
119. (72 GRO. 562). Indeling in zones met driedelige bladeren (vgl. Thoen, Grobbendonk, afb. 12, 88). — Nero - Vespasianus.
120. (72 GRO. 210). Indeling in metopen: St.-Andreaskruis met vierdelig blad (Knorr 1919, taf. 99, B; Butzbach, taf. 2, 28 en Knorr 1952, taf. 15, A); onder een boog (Knorr 1919, taf. 96, C) met zuiltjes (Knorr 1919, taf. 84, G) een n.r. gedraaide man; onder een tweede boog een n.l. gedraaide gladiator (Knorr 1919, taf. 34, 17); tussen de twee bogen driedelige bladeren (Knorr 1919, texb. 40 en Novæsium 1, taf. 23, 23). — Nero - Vespasianus.

121. (73 GRO. 141). Metopenindeling en geïmbriceerde bladeren (Knorr 1919, taf. 73, 4 en Novæsium 1, taf. 15, 15). — Nero - Vespasianus.
122. (72 GRO. 562). Guirlande van v-vormige bladjes (Knorr 1919, taf. 35, 61; Novæsium 1, taf. 2, 6 en Rottweil 2, taf. 14, 1). — Nero - Vespasianus.
123. (73 GRO. 134). Geitekop (Osw. 1895 A en Hermet, taf. 27, 34). — Vespasianus.

c) Type Dragendorff 37

124. (72 GRO. 141). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een kwast. Krans van festoenen (vgl. Knorr 1919, taf. 13, C; Rheingönheim, taf. 6, 5 en Novæsium 1, taf. 20, 1); tussen twee festoenen een bloesem (Knorr 1919, texb. 10). Men vgl. de versiering met Knorr 1919, taf. 64, F en Asberg 6, taf. 60, 475. — Nero - Vespasianus.
125. (72 GRO. 420). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een rozet. Krans van driedelige bladeren (Knorr 1919, texb. 12; Butzbach, taf. 1, 15 en Novæsium 1, taf. 27, 8). Rankornament met vijfdelig blad (vgl. Knorr 1919, taf. 62, 51 en Asberg 6, taf. 45, 334) en met een klein driedelig blad (Knorr 1919, taf. 24, D en Novæsium 1, taf. 12, 14). — Nero - Vespasianus.
126. (72 GRO. 449). N.r. geknield hert (Osw. 1698) met grasbundel (Knorr 1919, texb. 12 en Butzbach, taf. 2, 26) en deel van een struik (vgl. Knorr 1919, taf. 36, C). Krans van driedelige bladeren (Knorr 1919, texb. 12 en Butzbach, taf. 2, 31). — Nero - Vespasianus.
127. (72 GRO. 345). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en links aanleunende tussenstaaf, eindigend op een driedelige kwast. Bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 13, 20; Butzbach, taf. 4, 73 en Asberg 6, taf. 47, 355). — Nero - Vespasianus.
128. (72 GRO. 36). Versiering ingedeeld in zones; krans van ruitvormige bladeren (Novæsium 1, taf. 27, 5). Stempel IVL/ (retro). — Vespasianus.
129. (72 GRO. 182). Versiering ingedeeld in zones; rankornament met n.l. lopende haas (Novæsium 1, taf. 25, 24). Krans van driedelige bladeren (Knorr 1919, texb. 12 en Novæsium 1, taf. 24, 10). — Vespasianus.
130. (72 GRO. 231 en 73 GRO. 122). Eierlijst met kern, twee omlopen-

- de staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een driedelige kwast. Everzwijn n. l. (Osw. 1670) en n. r. springende leeuw (Novæsium 1, taf. 28, 4) tussen struiken (vgl. Knorr 1919, taf. 87, G en Rottweil 2, taf. 23, 9). — Vespasianus.
131. (72 GRO. 506). Metopenindeling met geïmbriceerde bladeren (Knorr 1919, texb. 44 en Novæsium 1, taf. 25, 26); krans van s-vormig motief (Knorr 1919, taf. 22, B en Novæsium 1, taf. 26, 22). — Vespasianus.
 132. (72 GRO. 304, 349, 424 en 521). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een rozetje. Versiering ingedeeld in vijf zones. Krans van v-vormige bladjes (Knorr 1919, texb. 6; Knorr 1952, taf. 25, C, D en Novæsium 1, taf. 21, 17); krans van vijfdelige bladeren; rankornament met pijlvormige bladeren (vgl. Knorr 1919, taf. 54, 20, 21) en vogeltje n.l. (Knorr 1919, taf. 22, 5); krans van ruitvormige bladeren (Knorr 1919, texb. 9). — Vespasianus.
 133. (72 GRO. 231). Versiering in zones; vgl. de versiering met Rottweil 2, taf. 18, 2 en Knorr 1919, taf. 18, D. — Vespasianus.
 134. (72 GRO. 433). Versiering in metopen ingedeeld; St.-Andreas-kruis met bloesem (Novæsium 1, taf. 19, 5); man n.r. (Osw. 635 en Knorr 1919, taf. 19, G) en festoen (Novæsium 1, taf. 22, 13). — Vespasianus - Domitianus.
 135. (72 GRO. 292). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een driedelige kwast. Versiering in zones met s-vormig motief. — Vespasianus - Domitianus.
 136. (72 GRO. 293). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een driedelige kwast. — Vespasianus - Domitianus.
 137. (72 GRO. 308). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een driedelige kwast. — Vespasianus - Domitianus.
 138. (72 GRO. 176). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een driedelige kwast. Versiering in zones verdeeld. — Vespasianus - Domitianus.
 139. (72 GRO. 210). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een driedelige kwast. Vrouwenfiguur n.l., gladiator n.r. en renwagen (Osw. 118). — Vespasianus - Domitianus.
 140. (72 GRO. 210). Versiering in zones ingedeeld met dolfijn n.r. —

Vespasianus - Domitianus.

141. (72 GRO. 518). Versiering in metopen ingedeeld; krans van driedelige bladeren (Knorr 1919, texb. 12; Butzbach, taf. 1, 15 en Novæsium 1, taf. 27, 8); hond n.r. (Knorr 1919, texb. 17) met hert n.r. (Knorr 1919, taf. 18, 38; Butzbach, taf. 1, 12 en Novæsium 1, taf. 22, 15). — Vespasianus - Domitianus.
142. (72 GRO. 536). Versiering in zones met krans gevormd door ribben (Rheingönheim, taf. 6, 11; Knorr 1952, taf. 25, G en Novæsium 1, taf. 25, 10). — Vespasianus - Domitianus.
143. (72 GRO. 125). Versiering in zones met vierdelig blad (Knorr 1919, texb. 12) en krans van ribben (Rheingönheim, taf. 6, 11; Knorr 1952, taf. 25, G en Novæsium 1, taf. 25, 10). — Vespasianus - Domitianus.
144. (72 GRO. 561). Versiering in zones; krans van v-vormige bladeren (Knorr 1919, texb. 6; Knorr 1952, taf. 25, C, D en Novæsium 1, taf. 21, 17). — Vespasianus - Domitianus.
145. (72 GRO. 348). Versiering in metopen ingedeeld met n.r. springend dier. — Vespasianus - Domitianus.
146. (72 GRO. 394). Versiering in metopen ingedeeld; deel van een n.l. gedraaide Hercules (Osw. 786) en n.r. gedraaid konijn (Osw. 2056). — Domitianus - Traianus.
147. (72 GRO. 227). Slecht ingestempelde eierlijst en indeling van de versiering in metopen. N.l. lopend hert (Osw. 1748 en Knorr 1952, taf. 30, C); twee gladiatoren (Osw. 999 en 1000); n.r. lopende leeuw (Novæsium 1, taf. 18, 20) en n.r. lopend hert (Novæsium 1, taf. 22, 15); erotische scene (Osw. A en Knorr 1919, taf. 30, C). — Domitianus - Traianus.
148. (73 GRO. 72). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en links aanleunende tussenstaaf, eindigend op een kwast. Indeling van de versiering in zones met driedelig blad (Rottweil 2, taf. 11, 1). — Domitianus - Traianus.
149. (72 GRO. 346). Indeling van de versiering in zones; St.-Andreas-kruis met driedelig blad (Knorr 1919, taf. 13, 33; Knorr 1952, taf. 30, C en Butzbach, taf. 4, 69); krans van dezelfde bladeren. — Domitianus - Traianus.

d) Type Kncrr 78

150. (72 GRO. 354). Rankornament met geïmbriceerde blaadjes. — Vespasianus - Domitianus.
151. (72 GRO. 210). Versiering in vrije stijl. Mannetje n.l. (Butzbach,

taf. 2, 31 en Osw. 646) met n.l. lopende hond (Osw. 2004). — Vespasianus - Domitianus.

Al de volgende fragmenten behoren tot het type Dragendorff 37, behalve nrs. 197-199 die van de vorm Dragendorff 30 zijn.

2. CENTRAAL-GALLIE

152. (72 GRO. 142). Versiering in zones ingedeeld; tak met blad (vgl. Stanfield-Simpson, taf. 41, 482 en Rogers, M. 33) en fries van rozetjes (Stanfield-Simpson, afb. 10, 2 en afb. 11, 5). — 1ste kwart van de IIe eeuw.
153. (73 GRO. 19). Versiering in metopen ingedeeld. Dubbel medailon (vgl. Stanfield-Simpson, taf. 79, 5); tak met bladeren (Stanfield-Simpson, taf. 79, 5 en Rogers, M. 14) en rozetjes (Stanfield-Simpson, taf. 80, 19); deel van een staande Venus (Stanfield-Simpson, taf. 80, 19) — 2de kwart van de IIe eeuw.
154. (73 GRO. 88). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en links aanleunende tussenstaaf, eindigend op een rozet (Stanfield-Simpson, afb. 18 en Rogers, B. 35); klein mannetje n.l. (vgl. Osw. 658c) en engel (vgl. Osw. 401). — 2de kwart van de IIe eeuw.
155. (73 GRO. 112). Versiering in metopen ingedeeld. Deel van een staande Minerva (Stanfield-Simpson, taf. 79, 11); driedelig blad (Stanfield-Simpson, afb. 21, 2 en Asberg 2, taf. 2, 14) en klein motief (Stanfield-Simpson, afb. 21, 9). — 2de kwart van de IIe eeuw.
156. (losse vondst). Versiering in metopen ingedeeld. Geribd medaillon (Stanfield-Simpson, taf. 80, 13 en Rogers, E. 27) en twee driedelige bladeren (Stanfield-Simpson, taf. 80, 14 en Asberg 2, taf. 2, 14). — 2de kwart van de IIe eeuw.
157. (72 GRO. 254). Versiering in metopen ingedeeld. Staande krijger (Stanfield-Simpson, taf. 114, 32) en rozetjes (Novæsium 2, afb. 3 138 en Stanfield-Simpson, taf. 81, 25). — 2de helft van de IIe eeuw.
158. (73 GRO. 119). Versiering in metopen ingedeeld. Deel van een Perseus (Novæsium 2, afb. 3, 134; Stanfield-Simpson, taf. 155, 22 en Osw. 234); deel van een krijger (Osw. 177); mannetje n.r. (Osw. 688) en luipaard n.r. (kleiner als Osw. 1518). — 2de helft van de IIe eeuw.
159. (73 GRO. 63). Versiering in metopen ingedeeld. Staande Perseus (Novæsium 2, afb. 3, 134; Stanfield-Simpson, taf. 155, 22 en Osw. 234); arend (vgl. Osw. 2167) en tweedelig blad (Stanfield-

- Simpson, taf. 114, 34). — 2de helft van de IIe eeuw.
160. (72 GRO. 240). Versiering in metopen ingedeeld. Staande Perseus (vgl. nr. 159). — 2de helft van de IIe eeuw.
161. (72 GRO. 30). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en links aanleunende tussenstaaf (Rogers, B. 80 en Stanfield-Simpson, afb. 42, 1). Indeling van de versiering in metopen met groot medaillon. — 2de helft van de IIe eeuw.
162. (72 GRO. 428). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf. Indeling van de versiering in metopen. — 2de helft van de IIe eeuw.
163. (71 GRO. 17). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een sterretje (Rogers, B. 84). — 2de helft van de IIe eeuw.
164. (72 GRO. 164). Eierlijst met kern en twee omlopende staven met rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een sterretje. — 2de helft van de IIe eeuw.
165. (72 GRO. 507). Eierlijst met kern en twee omlopende staven met links aanleunende tussenstaaf, eindigend op een sterretje. — 2de helft van de IIe eeuw.

3. CHEMERY-FAULQUEMONT

166. (72 GRO. 85). Eierlijst met kern en twee omlopende staven met links aanleunende tussenstaaf, eindigend op een sterretje (Novæsum 2, taf. 2, 154). — 1ste helft van de IIe eeuw.

4. ESCHWEILERHOF

167. (72 GRO. 78). Versiering in vrije stijl. Zittende Paris n.l. (Knorr, Blickweiler, taf. 70, 2 en taf. 75, 7) en klein bladje (Knorr, Blickweiler, taf. 52, 2 en taf. 80, 42). — 1ste helft van de IIe eeuw.

5. ARGONNEN

168. (72 GRO. 555). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een kwast (Ricken 1934, taf. 13, A). De versiering is in metopen ingedeeld. Festoenen (Butzbach, taf. 17, 443, 449 en Ricken 1934, taf. 13, 20) met drie druiventrossen (Butzbach, taf. 17, 443-445, 449 en Ricken 1934, taf. 13, 14). Onder de festoenen n.l. lopende konijn (Butzbach, taf. 18, 501 en Ricken 1934, taf. 13, 28) achtervolgd door twee n.l. lopende honden (Butzbach, taf. 17, 455 en Ricken

- 1934, taf. 13, 29); n.l. springend hert (Butzbach, 17, 449 en Ricken, taf. 13, 27). Een boom (Butzbach, taf. 17, 449) met bladeren (Butzbach, taf. 17, 446, 449 en Ricken 1934, taf. 13, 9) en druiventrossen (Butzbach, taf. 17, 443-445, 449 en Ricken 1934, taf. 13, 14). Friesafsluiting door rozetjes (Butzbach, taf. 17, 449; Ricken 1934, taf. 13, 3 en Hofmann 453). Zelfde versiering als Butzbach, taf. 17, 449. — Waar met Eierlijst A. — 1ste helft van de IIe eeuw.
169. (72 GRO. 555). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een kwast (Ricken 1934, taf. 13, A). Arkadenstijl: dubbele bogen (Butzbach, taf. 18, 491 en Fölzer, 447) rustend op zuiltjes (Butzbach, taf. 18, 492 en Fölzer, 421). Onder de bogen staande Hercules (Hofmann, 2), druiventrossen (Butzbach, taf. 18, 497 en Hofmann, 489) en schalen (Butzbach, taf. 18, 491 en Fölzer, 433). Friesafsluiting door rozetjes (Butzbach, taf. 17, 463). Vergelijk de stijl met Fölzer, taf. 7, 49. — Waar met Eierlijst A. — 1ste helft van de IIe eeuw.
170. (72 GRO. 213). Eierlijst met kern, drie omlopende staven en links aanleunende tussenstaaf, eindigend op een hamertje (Ricken 1934, taf. 13, B). Arkadenstijl: boog (Butzbach, taf. 18, 488) en deel van een driedelig blad (Butzbach, taf. 19, 528, 532). Waar met Eierlijst B. — Rond het midden van de IIe eeuw.
171. (73 GRO. 112). Eierlijst (zie nr. 170) en vergelijk de versiering met Butzbach, taf. 18, 470, 471. Waar met Eierlijst B. — Rond het midden van de IIe eeuw.
172. (72 GRO. 281). Versiering in metopen ingedeeld. Dubbele festoenen met rozetjes (Butzbach, taf. 18, 470, 471); blad (Butzbach, taf. 18, 495 en Fölzer, 402); staande krijger (Butzbach, taf. 18, 492; Hofmann, 1 en Fölzer, 339); n.l. lopende hert (Butzbach, taf. 18, 482 en Hofmann, 207). Friesafsluiting door rozetjes (Butzbach, taf. 18, 487 en Hofmann, 453). Waar met Eierlijst A of B. — Rond het midden van de IIe eeuw.
173. (72 GRO. 550). Friesafsluiting door rozetjes (vgl. nr. 172). Waar met Eierlijst A of B. — Rond het midden van de IIe eeuw.
174. (72 GRO. 322). Eierlijst met kern, drie omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een bolletje (Ricken 1934, taf. 12, C). Indeling van de versiering in metopen. Waar met Eierlijst C. — 2de helft van de IIe eeuw.
175. (72 GRO. 114). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts overlappende tussenstaaf, eindigend op een bolletje (Ricken 1934, taf. 12, 67 en Butzbach, taf. 19, 547). Indeling van de ver-

- siering in metopen. Driedelige bladeren (Butzbach, taf. 19, 537; Hofmann, 389 en Fölzer, 398); diclytra-bloem (Hofmann, 535 en Fölzer, 417); deel van een tweedelig blad (Butzbach, taf. 20, 577 en Hofmann, 403); geribde zuil (Butzbach, taf. 19, 552); Perseus en Medusa (Osw. 233A en Hofmann, 105). Waar met Eierlijst C'. — 2de helft van de IIe eeuw.
176. (72 GRO. 85). Indeling van de versiering in metopen. Rozetjes (Butzbach, taf. 19, 528 en Ricken 1934, taf. 12, 1) en ietwat grotere rozet (Butzbach, taf. 19, 553 en Ricken 1934, taf. 12, 3). Friesafsluiting door v-vormige motieven (Amay, nr. 55). — 2de helft van de IIe eeuw.
177. (72 GRO. 339). Indeling van de versiering in metopen. Tweedelige bladeren (Butzbach, taf. 20, 577 en Fölzer, taf. 7, 16); Victoria n.l. (Butzbach, taf. 20, 578) en sterretjes (Butzbach, taf. 20, 560). — 2de helft van de IIe eeuw.
178. (72 GRO. 259). Indeling van de versiering in vier zones. Fries van kleine en grote rozetjes (Butzbach, taf. 20, 566; Hofmann, 447 en Fölzer, 435); kruis gevormd door drie driedelige bladeren (Butzbach, taf. 20, 562 en Hofmann, 416). — 2de helft van de IIe eeuw.
179. (72 GRO. 560). Indeling van de versiering in metopen. Driedelig blad (Butzbach, taf. 19, 537; Hofmann, 388 en Fölzer, 398) en n.l. lopende leeuw (Hofmann, 168 en Chenet-Gaudron, afb. 61, 4). — 2de helft van de IIe eeuw.
180. (72 GRO. 51). St.-Andreaskruis en friesafsluiting door x-vormige motieven (Fölzer, 450 en Hofmann, 482). — 2de helft van de IIe eeuw.
181. (72 GRO. 463). Eierlijst met kern, drie omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf (Chenet-Gaudron, R. 2) en arkade (vgl. Chenet-Gaudron, afb. 63, 1). — 2de helft van de IIe eeuw.
182. (losse vondst). Eierlijst (vgl. nr. 181). — 2de helft van de IIe eeuw.
183. (72 GRO. 555). Eierlijst met kern, drie omlopende staven met rechts en links aanleunende staven. St.-Andreaskruis-vormige versiering; uil n.l. (vgl. Hofmann, 333); langwerpige bladeren (vgl. Hofmann, 371) en engeltje n.l. (Hofmann, 95). Waarschijnlijk Lavoye. — Laat IIe eeuw.
184. (72 GRO. 61 SL VII). Indeling van de versiering in metopen door langwerpige bladeren (vgl. Butzbach, taf. 18, 495; Ricken 1934, taf. 13, 16 en Knorr, Blickweiler, taf. 80, 35) met schalen (vgl. Butzbach, taf. 18, 470 en Knorr, Blickweiler, taf. 81, 12). Waarschijnlijk Lavoye. — Laat IIe eeuw.

6. TRIER

185. (72 GRO. 258 en 286). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en links aanleunende tussenstaaf (Fölzer, 944 en Butzbach, taf. 39, 1033). Indeling van de versiering in metopen door bomen (Butzbach, taf. 39, 1032-1037 en Fölzer, 752); geribde dubbele medaillons (Novæsium 2, taf. 13, 281) met in het centrum een masker (Novæsium 2, taf. 13, 281). Friesafsluiting door tweedelige bladjes (Butzbach, taf. 39, 1033 en Fölzer, 904). — 2de helft van de IIe eeuw.
186. (72 GRO. 555). Eierlijst zonder kern, drie omlopende staven (Fölzer, 956). Versiering in vrije stijl. Geribde medaillons (vgl. Butzbach, taf. 42, 1164 en Fölzer, 838); groot medaillon (Butzbach, taf. 42, 1142 en Fölzer, 833); griffioen (vgl. Butzbach, taf. 43, 1203; Osw. 876 en Fölzer, 632) en tweedelige bladeren (Butzbach, taf. 43, 1192-1203 en Fölzer, 904). — 2de helft van de IIe eeuw.
187. (72 GRO. 118). Eierlijst zonder kern, drie omlopende staven (vgl. Fischer, Heddernheim, afb. 80, 4). — 2de helft van de IIe eeuw.
188. (73 GRO. 12). Eierlijst met kern, drie omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf (Butzbach, taf. 44, 45, 46 en Fölzer, 951). Medaillon (vgl. Butzbach, taf. 44, 1252) en concentrische ringen (vgl. Butzbach, taf. 46, 1295 en Fölzer, taf. 32, 858). — Laat antonijs.
189. (72 GRO. 574). Slecht ingestempelde eierlijst. Versiering in metopen ingedeeld door pijlpunten (vgl. Butzbach, taf. 36, 972 en Fölzer, taf. 17, 4); hond n.r. (Butzbach, taf. 32, 972; Osw. 1922 en Fölzer, 649) en konijntje n.r. (vgl. Butzbach, taf. 36, 972 en Fölzer, taf. 17, 4). Vergelijk de stijl met Butzbach, taf. 36, 972 en Fölzer, taf. 17, 4. — Laat antonijs.
190. (72 GRO. 547). N.l. lopende beer (Fölzer, 600 en Osw. 1633). — Laat antonijs.

7. ITTENWEILER

191. (72 GRO. 409). Eierlijst, kern met twee omlopende staven (Lutz, 01) en lijn gevormd door dubbele pareltjes (Forrer, afb. 195, 196 en Lutz, L. 2). Versiering in zones ingedeeld. Fries van korven (Lutz, G. 37). — Van CIBISVS, tussen 130 en 175.

8. RHEINZABERN

192. (72 GRO. 114). Indeling van de versiering in metopen. N.l. lopend

- everzwijn (Ricken-Fischer, T. 64); spiralen (Ricken-Fischer, O. 153); schaal (vgl. Ricken-Fischer, P. 109); ster (Epfach-Dorf, taf. 42, Grab 23). — Laat antonijs.
193. (72 GRO. 154). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en lijn gevormd door dubbele pareltjes (Lauriacum, taf. 10, 1-6). Onder een arkade (Lauriacum, taf. 10, 1-5) een driedelig blad (Knorr, Blickweiler, taf. 95, 2 en Lauriacum, taf. 10, 4). Zelfde versiering als Lauriacum, taf. 10, 4. — Laat antonijs.
194. (72 GRO. 29). Slecht leesbare versiering met zuiltjes (vgl. Butzbach, taf. 35, 960) en medaillons (Lauriacum, taf. 38, 6). Vergelijk de versiering met Lauriacum, taf. 33, 3. — Laat antonijs.
195. (73 GRO. 128). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een bolletje (vgl. Ricken Lud. VI, taf. 261, 2). Indeling van de versiering in zones. S-vormig motief (Lauriacum, taf. 28, 1) en medaillon (Lauriacum, taf. 33, 3). — Laat antonijs.
196. (73 GRO. 112). Ruiten gevormd door parelrijen (vgl. Butzbach, taf. 27, 726; Forrer, afb. 100 en Ovilava, taf. 109, 4). — Laat antonijs.
197. (72 GRO. 254). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunend tussenstaafje. Versiering in metopen ingedeeld met festoenen, vrouw en stempel COBN[. Van COBNERTVS. — 2de helft van de IIe eeuw.
198. (72 GRO. 254). Indeling van de versiering in metopen. Venus knielend n.l. (Butzbach, taf. 58, 1575; Osw. 301 en Ricken Lud. VI, M. 43). — Laat antonijs.
199. (72 GRO. 154). Slecht leesbare versiering met rozetje. Waarschijnlijk Rheinzabern. — Laat antonijs.

9. OOST-GALLIE

200. (72 GRO. 451). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf, eindigend op een bolletje. Arkade of medaillon. — IIe eeuw.
201. (73 GRO. 71). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en tussenstaaf. — IIe eeuw.
202. (73 GRO. 34). Eierlijst met kern, twee omlopende staven en rechts aanleunende tussenstaaf. — 2de helft van de IIe eeuw.
203. (72 GRO. 212). Indeling van de versiering in metopen. — Laat antonijs.

204. (losse vondst). Friesafsluiting door rozetjes. — Laat antonijs.
205. (72 GRO. 409). Leeuwenkop op Drag. 45. Oranjerode klei met een matte deklaag.
206. (72 GRO. 254). Leeuwenkop op Drag. 45. Oranjebruine klei met matglanzende deklaag.
207. (72 GRO. 254). Leeuwenkop op Drag. 45. Oranjebruine klei met matglanzende deklaag.
208. (72 GRO. 254). Leeuwenkop op Drag. 45. Roodbruine klei met matglanzende deklaag.

DE STEMPELS

1.] PTVS — Acceptus van Rheinzabern — Drag. 27 — (72 GRO. 210). Vgl. Arentsburg, afb. 68/69, 1 — Novæsium 2, blz. 15 (ca. 175-200) — Oswald, Stamps, blz. 2 (Antonijns) — Veldidena, taf. 17, '7 (2de helft IIe eeuw tot IIIe eeuw).
2. .AVII. — Avitus van La Graufesenque — Drag. 27 — (73 GRO. 128). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 33 (Vespasianus - Domitianus).
3. BIGA[— Biga van Centraal-Gallië — Drag. 18/31 — (72 GRO. 193). Vgl. Saalburg, afb. 2, 11 en blz. 29 (120-135) — Verulamium, afb. 81, 65 (120-135) — Novæsium 2, blz. 16 (Traianus - Hadrianus).
4. OF CA[— Calvus van La Graufesenque — Drag. 27 — (72 GRO. 53). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 55 (Nero - Domitianus) — Verulamium, blz. 223 (65-85) — Tongeren 4, nr. 127 (Flavii).
5. CAVVINAO — Cavannus (?) van Les Allieux — Drag. 33 — (72 GRO. 285). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 68 (laat antonijns) — Chenet-Gaudron, blz. 123.
6. CELADI.MAN — Celadus van La Graufesenque — Drag. 29 (73 GRO. 220). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 69 (Claudius - begin Vespasianus) — Aislingen, taf. 13, 37 — Knorr 1919, blz. 6 (50-65).
7.]CETVS — Cetus van Lezoux — Drag. 18/31 — (72 GRO. 143). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 75 (Traianus - Hadrianus) — Richborough 1949, blz. 200, nr. 219 (100-140). Er is ook nog een pottenbakker CETTVS in Martres-de-Veyre gekend (Martres-de-Veyre, pl. 52).
8. CINTVGNATV — Cintugnatus van Lavoye, Ittenweiler, Heiligenberg en Rheinzabern — Drag. 18/31 — (72 GRO. 370). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 78 (Traianus - Antoninus) — Novæsium 2, blz. 17 (Hadrianus en wat later) — Tongeren 4, blz. 49 — Forrer, taf. 15, 13 — Echzell, afb. 13, 7 (1ste helft IIe eeuw) — Asberg 2, blz. 13, 27 (Hadrianus en wat later).
9. CRE[— Crestio van La Graufesenque — Drag. 24/25 — (73 GRO. 154). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 95 (Claudius - Vespasianus) — Novæsium 1, taf. 31, 24 (50-70) — Tongeren 4, blz. 59, nr. 238 (Claudius - Nero).
10. DAG[— Dagomarus van Lezoux en Martres-de-Veyre — Drag.

- 18/31 — (73 GRO. 45). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 102 (Flavii)—
Verulamium, afb. 81, 72 (ca. 115-130) — Martres-de-Veyre, taf.
52.
11. DONTIONIO — Dontio van La Graufesenque — Drag. 27 —
(72 GRO. 304). Vgl. Fishbourne, blz. 306, nr. 38 (70-100) —
Richborough 1968, blz. 132, nr. 47 — Vroegflavische potten-
bakker van La Graufesenque; later waarschijnlijk naar Martres-
de-Veyre.
 12. FFELI — Felix van La Graufesenque — Drag. 27 (72 GRO. 429).
Vgl. Oswald, Stamps, blz. 120 (Claudius - Vespasianus) — Novæ-
sium 1, blz. 41 (30-65) — Hofheim, taf. 22, 182-185.
 13. FEL[JEC — Felix van La Graufesenque — Drag. 18 — (73
GRO. 123). Vgl. vorig nr.
 14. FELICIS MAN — Felix van La Graufesenque — Drag. 18/31 —
(72 GRO. 42). Vgl. vorig nr. en Valkenburg 1962, blz. 104, nr. 379.
 15. FELIX SEV — Felix en Severus van La Graufesenque — Drag.
27 — (72 GRO. 404). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 121 (Claudius -
Vespasianus) — Fishbourne, blz. 307, nr. 42 (60-80) — Aislingen,
taf. 13, 48.
 16. OFFGE — Flavius en Germanus van La Graufesenque en Ba-
nassac — Drag. 33 (72 GRO. 70). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 124
(Nero - Vespasianus) maar beter Fishbourne, blz. 307, nr. 43
(85-115) en Richborough 1968, blz. 133, nr. 54 (Flavii - Traianus).
 17. FORTVNATVS — Fortunatus van de Mozelstreek — Drag.
18/31 — (72 GRO. 254). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 127 (Traianus -
Hadrianus).
 18. FVS[— Fuscus van La Graufesenque — Drag. 27 — (72 GRO.
360). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 128 (Vespasianus - Traianus) —
Rottenburg, taf. 21, 33 (laat Vespasianus en later).
 19. GIIMM.AF — Gemma uit Oost-Gallië — Drag. 32 — (72 GRO.
511). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 133 — Deze stempel behoort niet
tot de pottenbakker Gemma van La Graufesenque (Verulamium,
afb. 81, 67) maar wel tot een Oost-Gallische.
 20. GIAMATU — Giamatus uit Oost-Gallië — Drag. 33 — (72 GRO.
512). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 137 (Hadrianus - Antoninus).
 21. GONDARI — Gondarius van Trier — Drag. 18/31 — (72 GRO.
145). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 375 (Antonijns).
 22. IVLLVSF — Iullus van Montans — Drag. 18/31 — (73 GRO. 9).
Vgl. Oswald, Stamps, blz. 153 (Nero - Traianus).

23. LE [JVSF — Lentulus waarschijnlijk van La Madeleine — Drag. 18/31 — (73 GRO. 47). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 161 (Hadrianus) — Novæsium 2, blz. 19 (ca. 100 en zeker voor 125-28) — Saalburg, blz. 25 (voor 135-39).
24. MARCELLVM — Marcellus van Lezoux — Drag. 18/31 — (72 GRO. 360). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 184 (Hadrianus-Antoninus) — Verulamium, blz. 255, nr. 144 (130-155) — een gelijknamige pottenbakker heeft ook in Martres-de-Veyre gewerkt (Martres-de-Veyre, taf. 53).
25. JTIALFE — Martialis van Faulquemont — Drag. 18/31 — (73 GRO. 56). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 189 (Traianus-Antoninus) — Novæsium 2, blz. 22 (110-140) — Saalburg, blz. 27 (voor 135-139) — Faulquemont, taf. 1, 35.
26. OFMERC — Mercator van La Graufesenque en Banassac — Drag. 18/31 — (73 GRO. 140). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 202 (Domitianus - Traianus) — Tongeren 4, blz. 92, nr. 459 (Flavii) — Knorr 1919, taf. 57, 26 (75-85) — Colchester 1958, afb. 7, 9 (70-90).
27. MOXIVS.F — Moxius van Lezoux — Drag. 33 — (72 GRO. 86). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 212 (Vespasianus - Hadrianus) — Verulamium, blz. 251, nr. 120 (155-175).
28. PATERN[— Paternus van Lezoux — Drag. 18/31 — (72 GRO. 350). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 231 (Traianus - Antoninus) — Fishbourne, blz. 312, nr. 74 (ca. 125-150) — er is ook een pottenbakker Paternus in Matres-de-Veyre werkzaam geweest; zijn stempels zijn anders gesneden (Martres-de-Veyre, taf. 53).
29. PATRVITVS — Patruitus van Heiligenberg en Rheinzabern — Drag. 18/31-(72 GRO. 254). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 234 (Traianus - Antoninus).
30. OF.PONTI — Pontius van La Graufesenque — Drag. 29 — (72 GRO. 56). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 243 (Vespasianus - Traianus) — Novæsium 1, taf. 33, 22 (60-85) — Verulamium, blz. 224, nr. 20 (65-90) — Fishbourne, blz. 313, nr. 78a (60-90).
31. PRIMIM — Primus van La Graufesenque en Montans — Drag. 29 — (73 GRO. 95). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 248 (Claudius - Vespasianus) — Knorr 1919, blz. 7 (60-70) — Richborough 1968, blz. 141, nr. 117a (voorflavisch) — Tongeren 4, blz. 108, nr. 572 (voorflavisch).
32. OFPRIV — Privatus van La Graufesenque — Drag. 18/31 — (73 GRO. 4). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 252 (Nero - Vespasianus).

33. OF [] FINI — Rufinus van La Graufesenque en Banassac — Drag. 29 — (73 GRO. 402). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 268 (Nero - Domitianus) — Knorr 1919, blz. 7 (60-85) — Fishbourne, blz. 314, nr. 83 (75-100) — Richborough 1949, blz. 233 (flavii-traianisch).
34. JVFNI — Rufinus van La Graufesenque en Banassac — Drag. 18/31 — (72 GRO. 303). Zie nr. 33.
35. SACR.EMA — Sacremus van Lezoux — Drag. 27 — (71 GRO. 08). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 277 (Hadrianus).
36. OFSECVND — Secundus van La Graufesenque — Drag. 29 — (72 GRO. 424). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 287 (Claudius - Vespasianus) — Tongeren 4, blz. 121, nr. 659 — Knorr 1919, taf. 74, B (70-85) — Bad Nauheim, afb. 11, 4 (domitianische tijd).
37. OFSEVER — Severus van La Graufesenque — Drag. 27 — (73 GRO. 28). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 296 (Nero - Vespasianus) — Fishbourne, blz. 315, nr. 90 (65-85) — Verulamium, blz. 248, nr. 106 (65-85).
38. CSILVI — C. Silvius van La Graufesenque — Drag. 27 — (72 GRO. 272). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 303 (Flavii) — Knorr 1919, blz. 7 (75-85) — Richborough 1949, blz. 218, nr. 294 (Flavii).
39. TAVRICIF — Tauricus van Lezoux — Drag. 33 — (72 GRO. 254). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 313 (Traianus - Antoninus).
40. TOCCAE. M — Tocca van Lavoye, Avocourt en Blickweiler — Drag. 33 — (72 GRO. 129). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 318 (Traianus - Antoninus) — Tongeren 4, blz. 129, nr. 717 — Novesium 2, blz. 26, nr. 114 (2de vierde IIe eeuw) — Saalburg, blz. 28, nr. 72-75 (voor 135-39).
41. TOCCAF — Tocca van Lavoye — Drag. 33 — (72 GRO. 38). Vgl. nr. 40 en Chenet-Gaudron, afb. 52, Lj.
42. VIIGI — Vegetus (?) van La Graufesenque — Ritt. 8 — (73 GRO. 41). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 327 (Claudius - Nero) — Tongeren 4, blz. 131, nr. 732 — Zottegem-Velzeke, blz. 103, nr. 138 — deze stempel kan ook uit de tiberische tijd dateren.
43. VELOXIF — Velox van Lezoux — Drag. 33 — (72 GRO. 254). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 327 (Antonijns?).
44. VINVIII — Vinus (?) uit Zuid-Gallië — Drag. 27 — (losse vondst). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 337 (Flavii).
45. OF.VITALIS.I — Vitalis van La Graufesenque — Drag. 18/31 (73 GRO. 112). Vgl. Oswald, Stamps, blz. 340 (Claudius - Domitianus) — Verulamium, blz. 246, nr. 90 (70-100).

46. OF.VIT[— Vitalis van La Graufesenque — Drag. 27 — (72 GRO. 558). Vgl. nr. 45 en Novæsium 1, blz. 46 (45-85) — Knorr 1919, taf. 83, D (70-85).
47. JIIO — Onvolledige stempel — Drag. 27 — (72 GRO. 376). Zuid-Gallië — 2de helft van de IIe eeuw.
48. JCI.O — Onvolledige stempel — Drag. 18/31 — (72 GRO. 369). Zuid-Gallië — 2de helft van de IIe eeuw.
49. JIF — Onvolledige stempel — Drag. 27 — (72 GRO. 378). Centraal-Gallië — 2de eeuw.
50. Rozetstempel — Drag. 33 — (72 GRO. 451). Vgl. Asberg 3, blz. 26, nr. 97 (ca. 100-150) — Faulquemont, taf. 2, 83.
51. Rozetstempel — Drag. 33 — (72 GRO. 86). Vgl. Faulquemont, taf. 2, 96.
52. Rozetstempel — Drag. 35/36 — (71 GRO. 10). Oost-Gallië — IIe eeuw.

AFKORTINGEN

- Aislingen = R. KNORR, *Die Terra-Sigillata-Gefässe von Aislingen*, in *Jahrbuch des historischen Vereins Dillingen*, 25, 1912, 316 vv.
- Amay = M. VANDERHOEVEN, *La Terra Sigillata trouvée dans le vicus romain d'Amay*, in *Chronique Archéologique du Pays de Liège*, 51/52, 1960/61, 41 vv.
- Arentsburg = J. H. HOLWERDA, *Arentsburg, een Romeinsch militair vlootstation bij Voorburg*, Leiden, 1923.
- Asberg 2 = M. VANDERHOEVEN, *Terra Sigillata aus Mittel- und Ostgallien: Die reliefverzierte Gefässe, (Funde aus Asciburgium 2)*, Duisburg - Rheinhausen, 1974.
- Asberg 3 = M. VANDERHOEVEN, *Terra sigillata aus Mittel- und Ostgallien: Die Töpferstempel, (Funde aus Asciburgium 3)*, Duisburg-Rheinhausen, 1974.
- Asberg 5 = M. VANDERHOEVEN, *Terra sigillata aus Südgallien: Die reliefverzierten Gefässe I, (Funde aus Asciburgium 5)*, Duisburg, 1975.
- Asberg 6 = M. VANDERHOEVEN, *Terra sigillata aus Südgallien: Die reliefverzierten Gefässe II, (Funde aus Asciburgium 6)*, Duisburg, 1976.
- Bad Nauheim = H.-G. SIMON, *Römische Funde aus Bad Nauheim*, in *Saalebürg Jahrbuch* XVII, 1959-60, 5 vv.
- Butzbach = G. MULLER, *Das Lagerdorf des Kastells Butzbach. Die reliefverzierte Terra Sigillata, (Limesforschungen 5)*, Berlin, 1968.
- Chenet Gaudron = G. CHENET — G. GAUDRON, *La céramique sigillée d'Argonne des IIe et IIIe siècles (VIe suppl. à Gallia)*, Paris, 1955.
- Colchester 1958 = M.R. HULL, *The Roman Colchester, (Reports of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London XX)*, Oxford 1958.
- Epfach-Dorf = N. WALKE, *Verzierte Terra sigillata von Epfach-Dorf und aus dem Gräberfeld Mülhau, (Studien zu Abodiacum-Epfach)*, 1964.
- Faulquemont = E. DELORT, *L'atelier de SATTO. Vases unis — 3.000 marques, (Mémoires de l'Académie Nationale de Metz CXVII-XVIII)*, Nancy, 1948.
- Heddernheim = Ch. FISCHER, *Bilderschüsseln aus Terra Sigillata*, in U. Fischer, *Grabungen in römische Steinkastell von Heddernheim 1957-1959, (Schriften des Frankfurter Museums für Vor- und Frühgeschichte II)*, Frankfurt a.M., 1973, 179 vv.
- Fishbourne = G. B. DANNELL, *The Samian Pottery*, in B. CUNLIFFE, *Excavations at Fishbourne 1961-1969. II: The Finds, (Reports of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London XXVII)*, Leeds, 1971, 261 vv.
- Fölzer = E. FÖLZER, *Die Bilderschüsseln der ostgallischen Sigillata-Manufakturen*, Bonn, 1913.
- Forrer = R. FORRER, *Die römischen Terrasigillata Töpfereien von Heiligenberg-Dinsheim und Ittenweiler im Elsass*, in *Mitteilungen der Gesellschaft für Erhaltung der geschichtlichen Denkmäler im Elsass* 23, 1911, 525 vv.
- Hermet = F. HERMET, *La Graufesenque*, Paris, 1934.
- Hofheim = E. RITTERLING, *Das frührömische Lager bei Hofheim im Taunus*, in

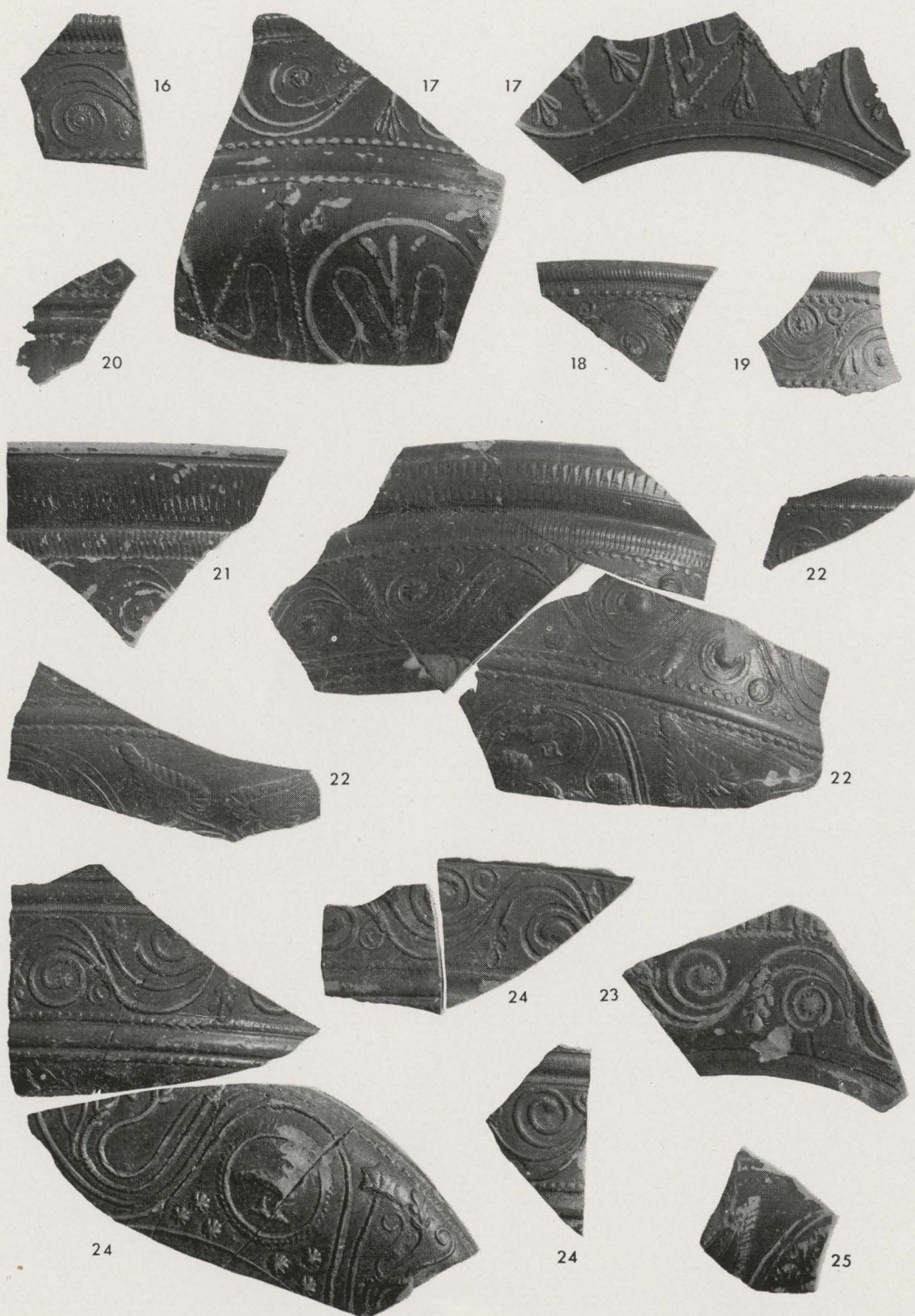
- Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschungen* 40, 1912.
- Hofmann = B. HOFMANN, *Catalogue des poinçons pour moules à vases sigillées des décorateurs argonnais*, in *Ogam* xx, 1968, 273 vv.
- Knorr 1919 = R. KNORR, *Töpfer und Fabriken verzierter Terra-Sigillata des ersten Jahrhunderts*, Stuttgart, 1919.
- Knorr 1952 = R. KNORR, *Terra-Sigillata-Gefässe des ersten Jahrhunderts mit Töpfernamen*, Stuttgart, 1952.
- Knorr, Blickweiler — R. KNORR — F. SPRATER, *Die westpfälzischen Sigillata-Töpfereien von Blickweiler und Eschweiler-Hof*, Speyer, 1927.
- Lauriacum = P. KARNITSCH, *Die verzierte Sigillata von Lauriacum (Lorch-Enns)*, (*Forschungen in Lauriacum* 3), Linz, 1955.
- Lutz = M. LUTZ, *Catalogue des poinçons employés par le potier CIBISVS*, in *Gallia* xxvi, 1968, 55 vv.
- Martres-de-Veyre = J. R. TERRISSE, *Les céramiques sigillées gallo-romaines des Martres-de-Veyre (Puy-de-Dôme)*, (XIXe suppl. à *Gallia*), Paris, 1968.
- Novesium 1 = G. T. MARY, *Die südgallische Terra Sigillata aus Neuss*, (*Limesforschungen* 6), Berlin, 1966.
- Novesium 2 = H. SCHÖNBERGER — H.-G. SIMON, *Die mittelkaiserzeitliche Terra Sigillata von Neuss*, (*Limesforschungen* 7), Berlin, 1966.
- Osw. = F. OSWALD, *Index of Figure-Types on Terra Sigillata*, Liverpool, 1936-37.
- Oswald, Stamps = F. OSWALD, *Index of Potters' Stamps on Terra Sigillata*, Mardunum, 1931.
- Ovilava = P. KARNITSCH, *Die Reliefsigillata von Ovilava*, Linz, 1959.
- Rheingönheim = G. ULBERT, *Das frühromische Kastell Rheingönheim*, (*Limesforschungen* 9), Berlin, 1969.
- Richborough 1949 = G. C. F. HAYTER, *Stamps on Plain Samian*, in J. P. BUSHE-FOX, *Fourth Report on the Excavations of the Roman Fort at Richborough, Kent*, (*Reports of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London* xvi), Oxford, 1949.
- Richborough 1968 = B. DICKINSON — B. R. HARTLEY — F. PEARCE, *The Samian Stamps* in B. CUNLIFFE, *Fifth Report on the Excavations of the Roman Fort at Richborough*, (*Reports of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London* xxiii), Oxford, 1968.
- Ricken-Fischer = H. RICKEN — Ch. FISCHER, *Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinzabern*, Text, Bonn, 1963.
- Ricken Lud VI = W. LUDOWICI — H. RICKEN, *Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinzabern*, Tafelband, Speyer, 1948.
- Ricken 1934 = H. RICKEN, *Die Bilderschüsseln der Kastelle Saalburg und Zugmantel*, in *Saalburg Jahrbuch* 8, 1934, 130 vv.
- Rogers = G. B. ROGERS, *Poteries sigillées de la Gaule Centrale I. Les motifs non figurés*, (xxviii suppl. à *Gallia*), Paris, 1974.
- Rottenburg = R. KNORR, *Die verzierten Terra-Sigillata-Gefässe von Rottenburg-Sumelocenna*, Stuttgart, 1910.
- Rottweil 2 = R. KNORR, *Südgallische Terra-Sigillata-Gefässe von Rottweil*, Stuttgart, 1912.

- Saalburg = H. SCHÖNBERGER, *Die Namenstempel auf glatter Sigillata aus dem Erdkastell der Saalburg*, in *Saalburg Jahrbuch* xxvii, 1970, 21 vv.
- Stanfield-Simpson = J. A. STANFIELD — G. SIMPSON, *Central Gaulish Potters*, London, 1958.
- Thoen, Grobbendonk = H. THOEN, *De terra sigillata van Grobbendonk*, in *Noord-gouw* 7, 1967, 105 vv.
- Tongeren 4 = M. VANDERHOEVEN, *De Terra Sigillata te Tongeren 4*, Tongeren, 1975.
- Valkenburg 1962 = W. GLASBERGEN, *De Romeinse castella te Valkenburg Z.H. Opgravingen 1962*, Groningen, 1967 (1972).
- Veldidena = P. KARNITSCH, *Die Sigillata von Veldidena*, (*Archäologische Forschungen in Tirol* 1), 1960.
- Verulamium = B. R. HARTLEY, *The Samian Ware in Sh. FRERE, Verulamium Excavations 1*, (*Reports of the Research Committee of the Society of Antiquaries of London* xxviii), Oxford, 1972.
- Zottegem-Velzeke = M. ROGGE *Kataloog van de vondsten uit de gallo-romeinse nederzettingen van Zottegem-Velzeke* in *Kultureel jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen* N.R. 2, Gent, 1976, 73 vv.

INHOUDSTAFEL

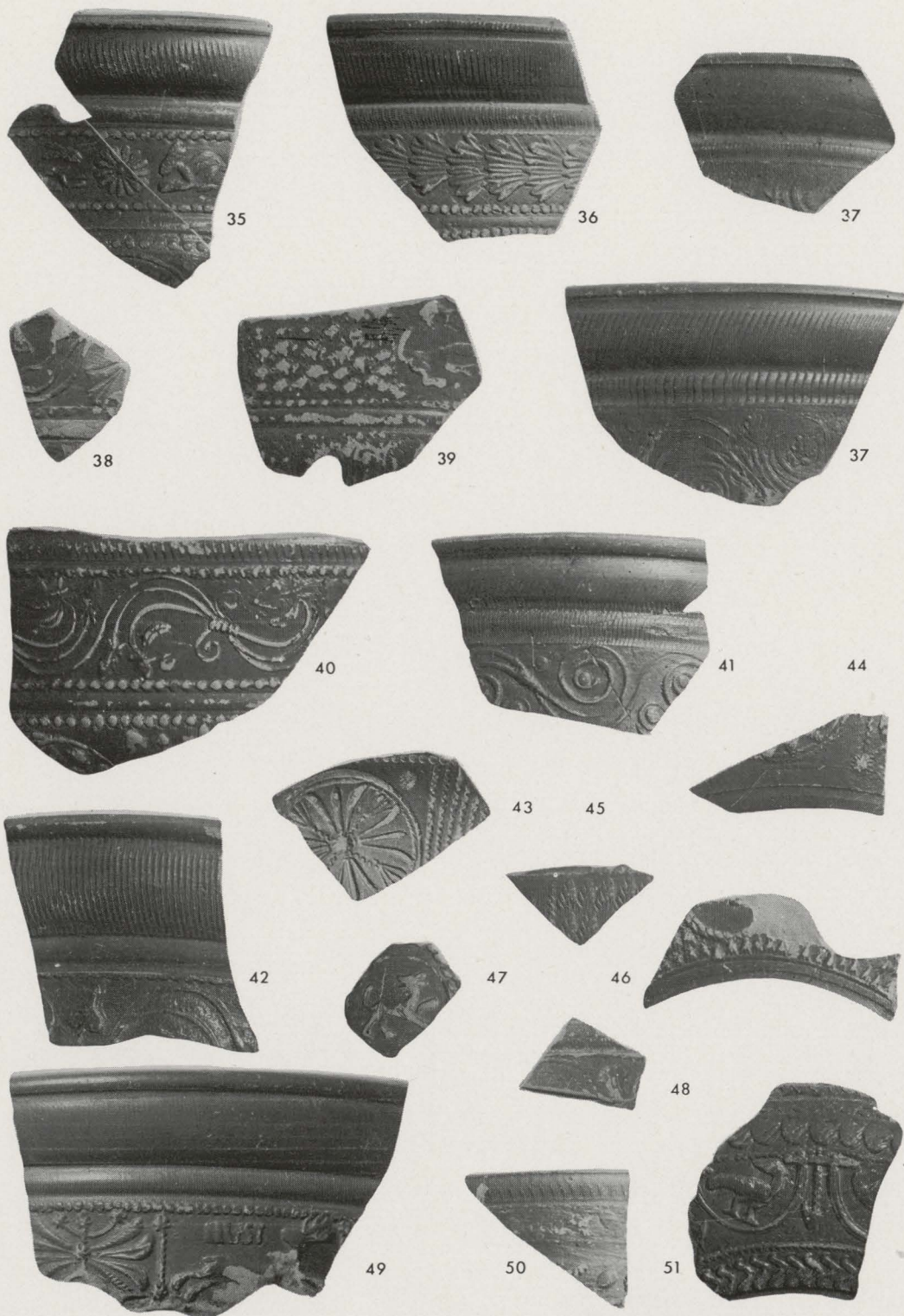
Inleiding	5
Studie van het materiaal	
1. Versierde terra sigillata	7
2. De stempels	9
3. Onversierde terra sigillata	10
Versierde terra sigillata	
1. Zuid-Gallië	
a) Type Dragendorff 29	14
b) Type Dragendorff 30	25
c) Type Dragendorff 37	26
d) Type Knorr 78	28
2. Centraal-Gallië	29
3. Chemery-Faulquemont	30
4. Eschweilerhof	30
5. Argonnen	30
6. Trier	33
7. Ittenweiler	33
8. Rheinzabern	33
9. Oost-Gallië	34
De stempels	36
Afkortingen	41

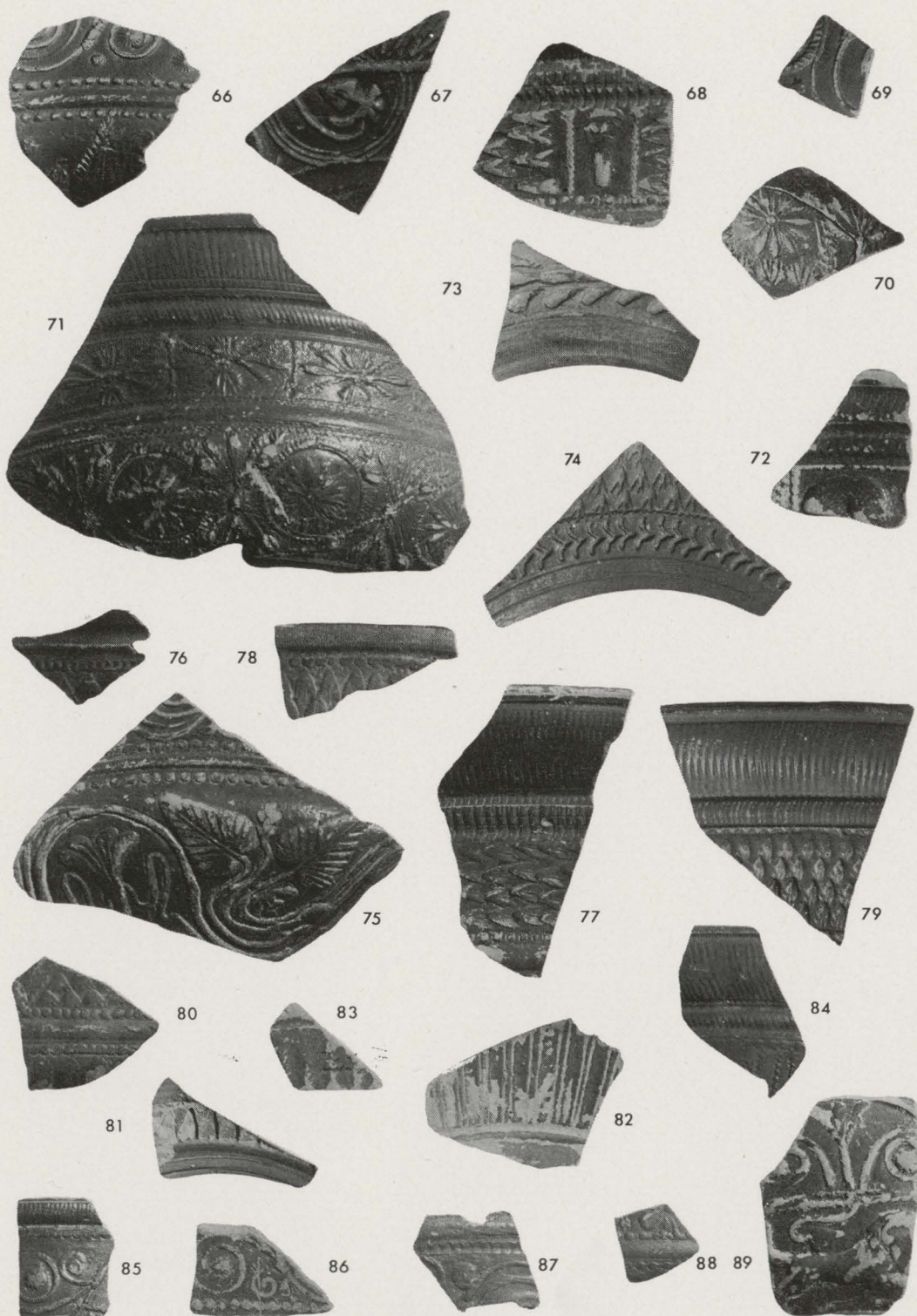

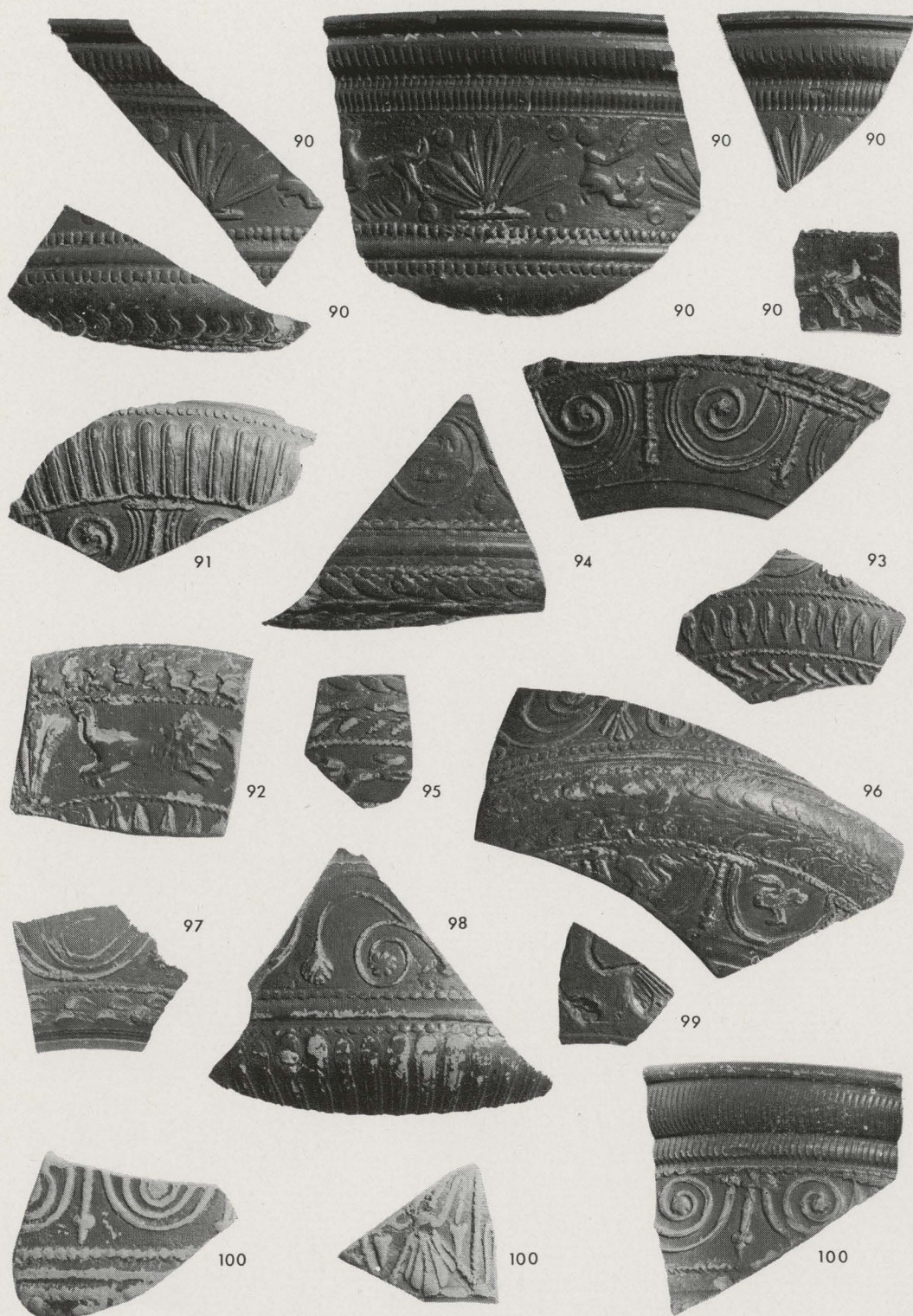

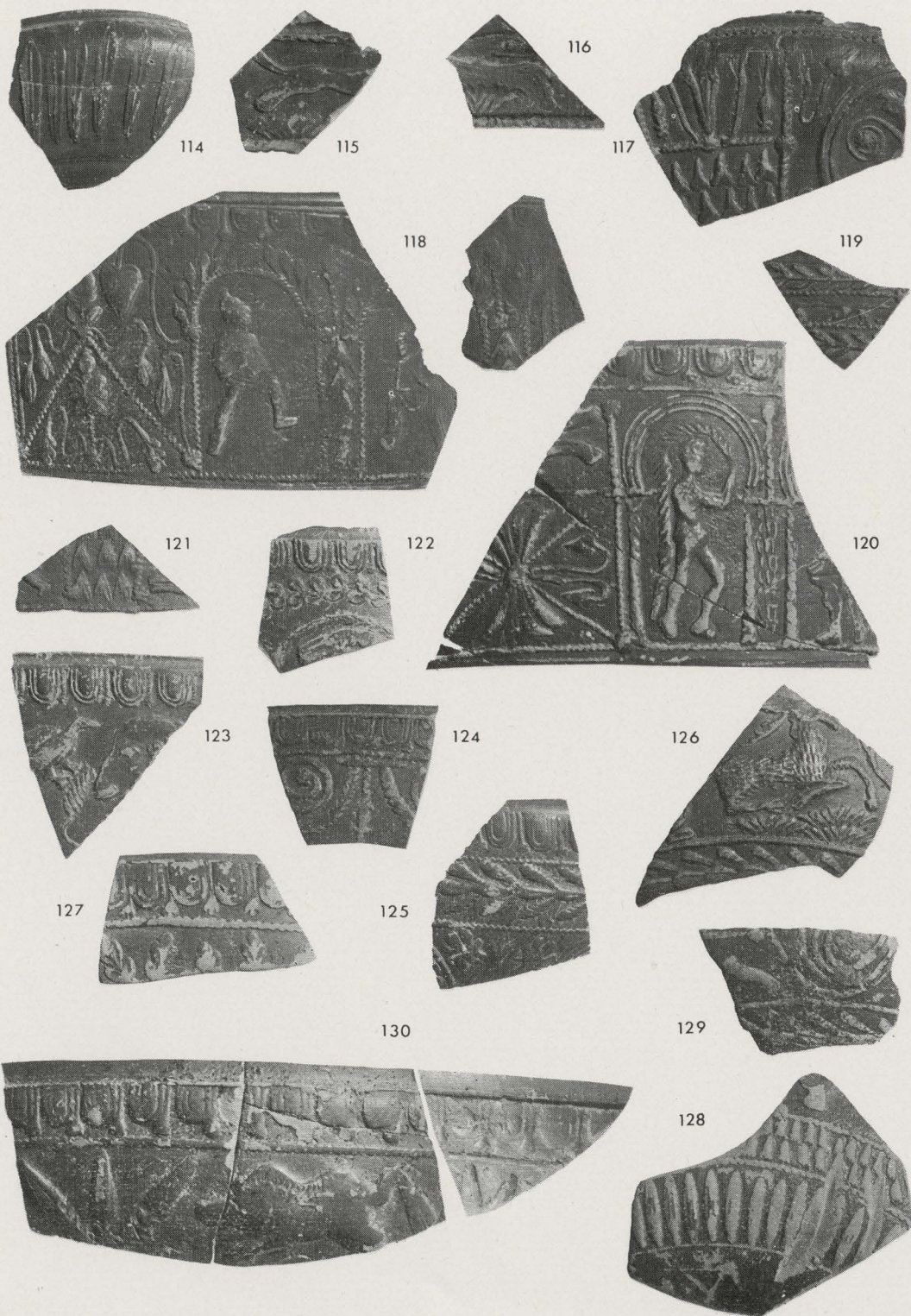

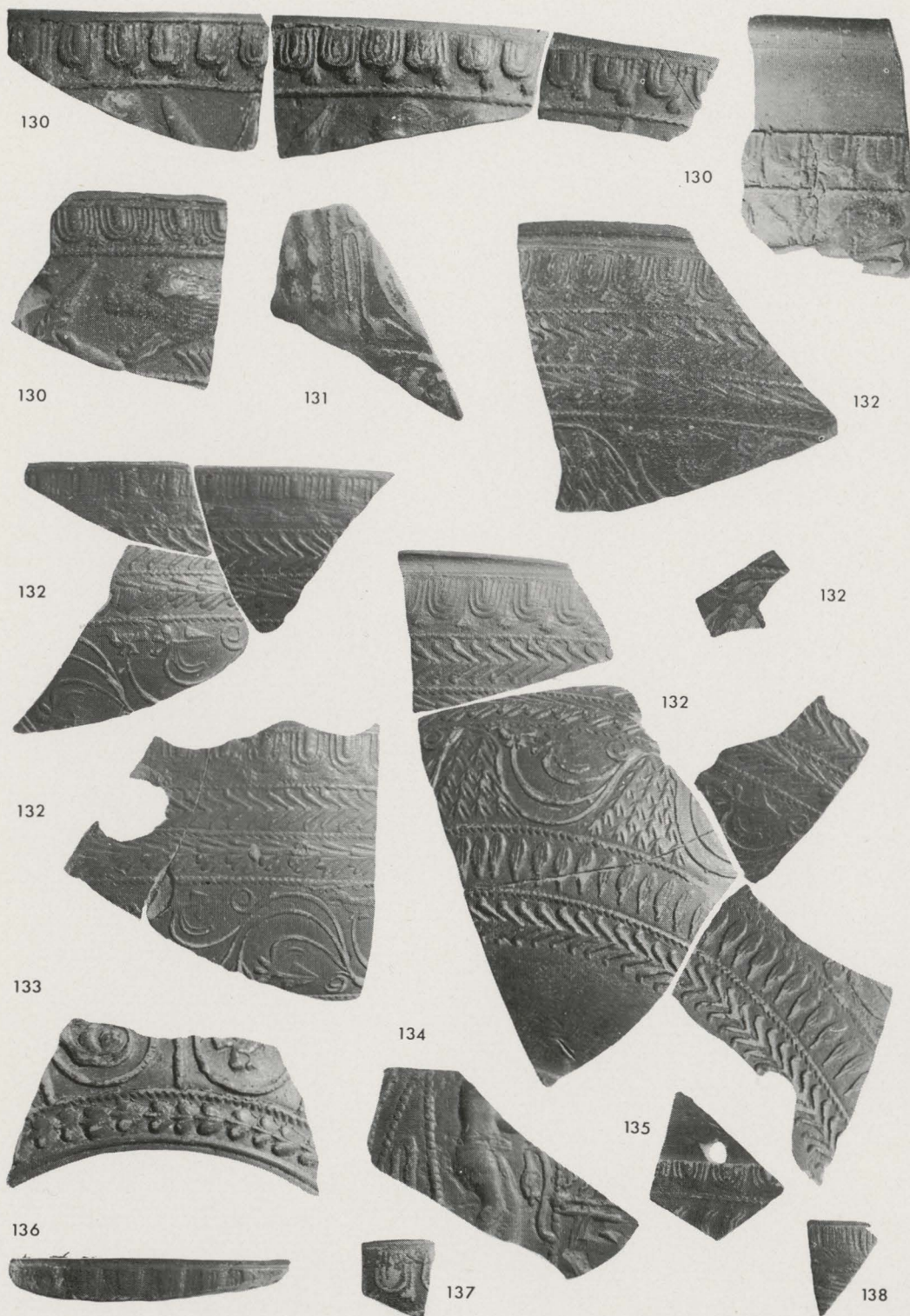

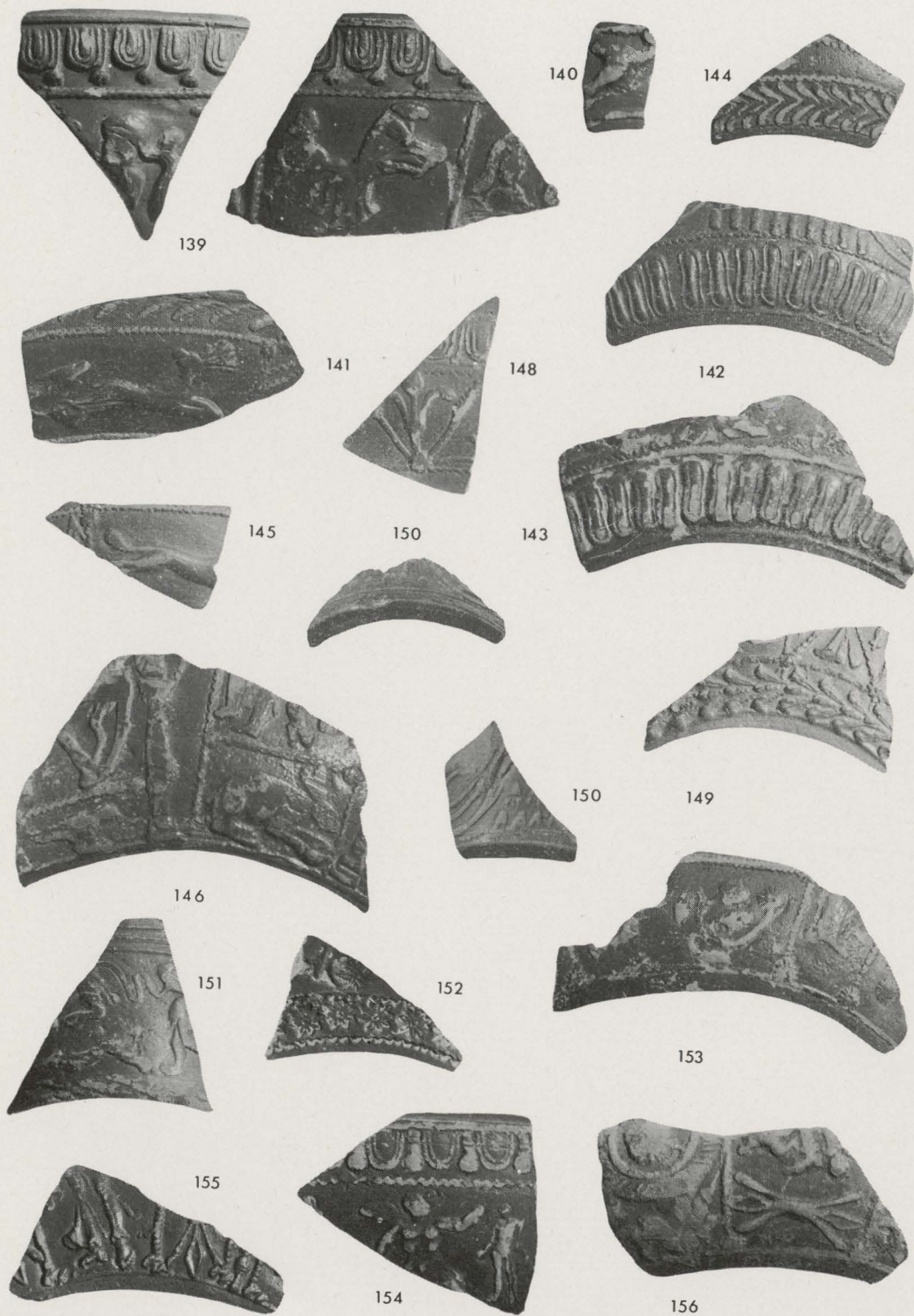

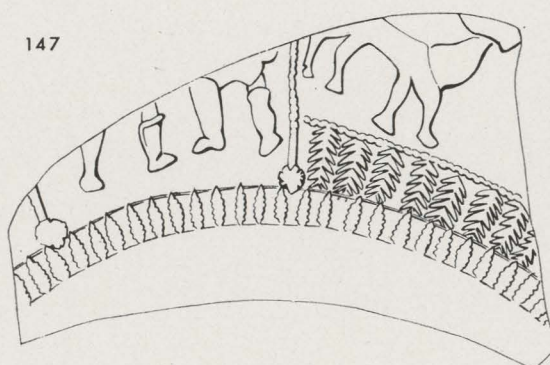
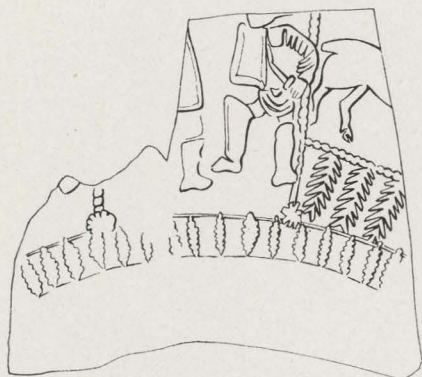

147

168

169

164

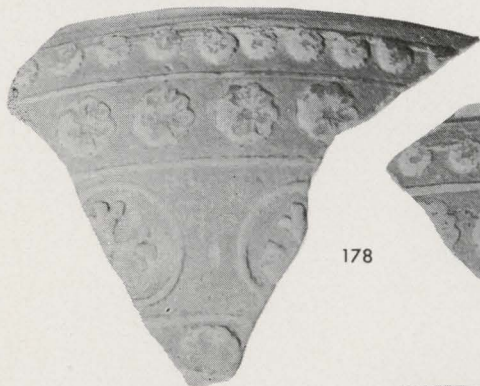
177

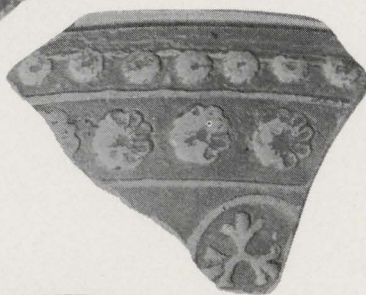
179

180

178

181

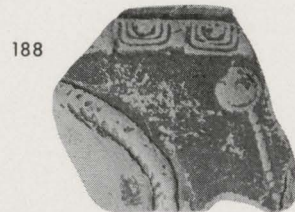
182

184

185

188

185

189

190

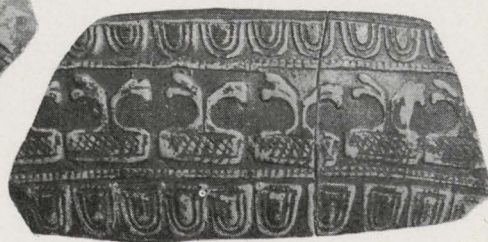

191

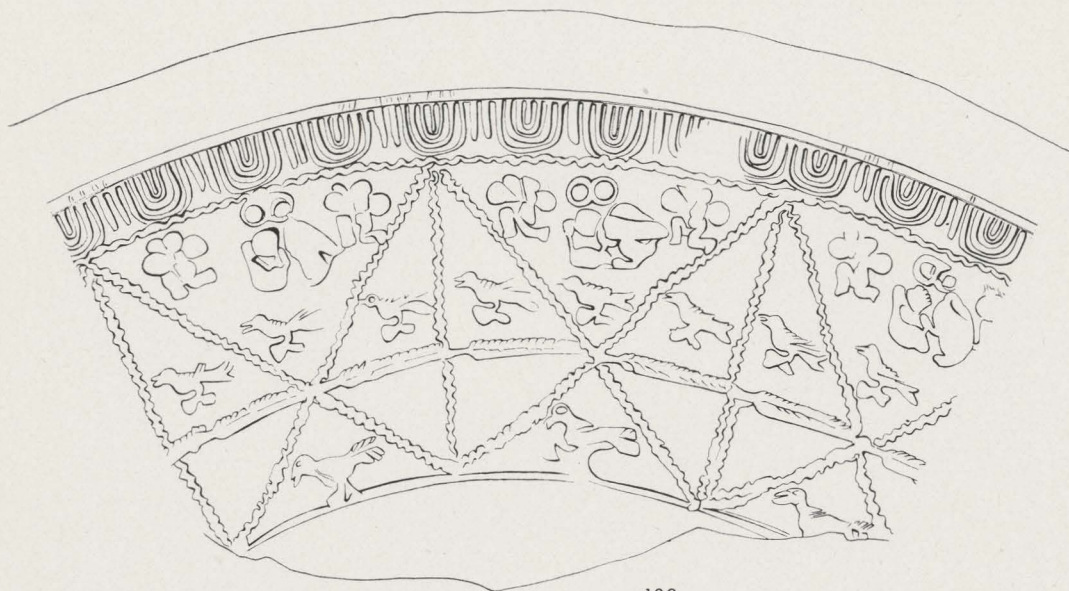
192

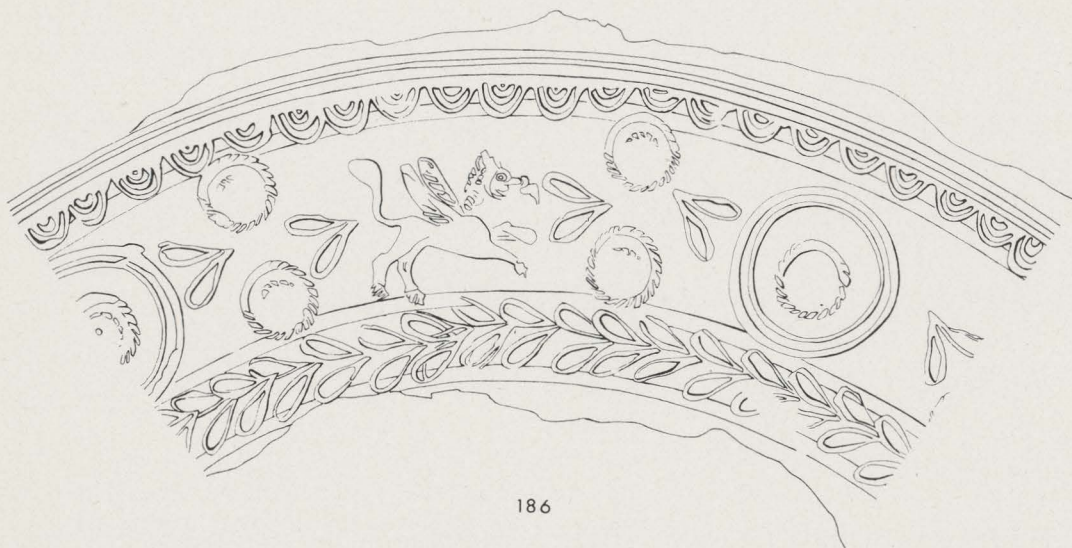
193

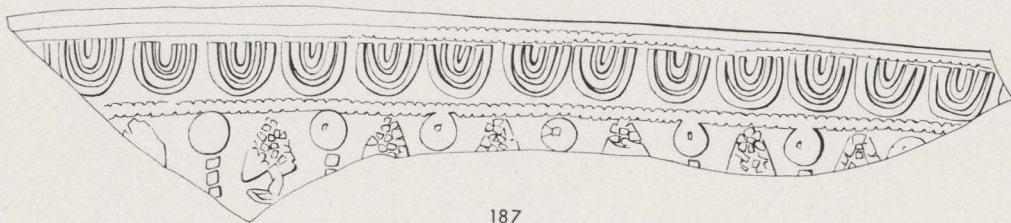
193

183

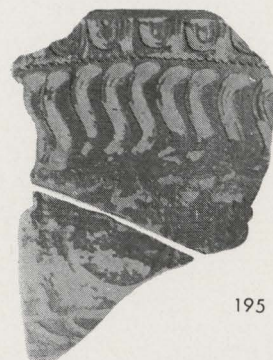
186

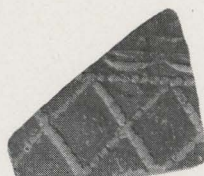
187

194

195

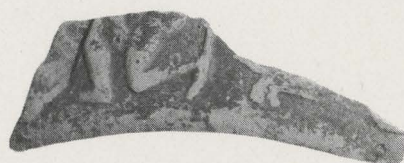
196

199

197

198

200

201

202

203

204

205

206

207

208

DTM

1

FNIVD

2

BIGA

3

OFCA

4

CANVIMD

5

FLARI AAV

6

CEVU

7

CINTUCNATV

8

ON

9

DAC

10

ANTONIO

11

FFBLU

12

FECEC

13

FELICISAN

14

FELIXEV

15

OFFCE

16

FORMATVS

17

FVVC

18

MVIMD

19

OTAMV

20

CONBARI

21

TVLLVSE

22

IF

23

VCF

MARCELLVA

24

TALE

25

OFMERC

26

MOXVS.F

27

PATCRA

28

PATRVVS

29

J.PONTI

30

PRIMIM

31

SEI

32

IF FND

33

FNIVD

34

SA CKAVD

35

CESECVU

36

CESEVED

37

GVLYD

38

TAVI + IE

39

IULLAEM

40

GVLYD

41

VIG

42

VELOXF

43

VNIVD

44

ORVITALISI

45

OEVI

46

IO

47

IO

48

IE

49

IO

50

IO

51

IO

52

REVIEW RATIO
... DIAMETER